

૯ અં. ૧] મહાતીર્થ શંખેશ્વરના લઘ્ય જિનમંદિરનો વિશાળ મંડપ [ક્રમાંક ૯૭

॥ अहम् ॥

अखिल भारतवर्षीय जैन श्वेताम्बर मूर्तिपूजक मुनिसम्मेलन संस्थापित
श्री जैनधर्म सत्यप्रकाशक समितितुं मासिक मुखपत्र

श्री जैन सत्य प्रकाश

वर्ष ९	विक्रम सं. १९९९ : वीरनि. सं. २४६९ : ४२-वीरान १९४३	क्रमांक
अंक १	आशो वदि २ : शुक्रवार : ओक्टोबर १५	९७

विषय - दर्शन

१	श्री हीरविजयसूरिविरचित महावीरस्तोत्रम्	: श्री अगरचंदजी नाहटा	: १
२	नवभुं वर्ष	: तंत्रीस्थानेथी	: २
३	नूतन वर्षानी नवी वातो	: श्री. मोहनलाल दीपयंद चोडसी	: ३
४	मुनिश्री यतुरविजयलक्ष्मण मेत्राणातीर्थनी उत्पत्तिनुं स्तवन	: श्री. जेशिंगलाल नागरदास शाह	: ५
५	६९ प्रतिज्ञा (कथा)	: N.	: ६
६	मुनिश्री मानसागरलघुविरचित “सिंहलक्ष्मणभारयोपाधि”नो परिचय	: पू. सु. म. श्री कान्तिसागरल	: १५
७	कतिपय शब्दों पर विचार	: श्री मूलराजजी जैन	: १६
८	निह्नववाद	: पू. सु. म. श्री धुरधरविजयल	: २१
९	‘उवणासच्चे’	: पू. सु. म. श्री. विक्रमविजयजी	: २४
१०	इवि श्री समयसुंदर उपाध्याये इरेलुं वि. सं. १९८७ना लयंदर दुष्काणनुं वर्णन	: पू. सु. म. श्री भद्रिमाप्रलविजयल	: २१७
११	श्री जिनेन्द्रसूरि-सज्जाय	: पू. आ. म. श्री. विजययतीन्द्रसूरिजी	: २८
१२	तपागण्ठाधिपति श्री विजयप्रलसूरिनो वि. सं. १७२३नो क्षेत्रदेशपट्टक	: श्री अयालाल प्रेमसुंद शाह	: २९
१३	उ. श्री ज्ञानसागरलघुविरचित तीर्थमाला स्तवन	: पू. सु. म. श्री जयंतविजयल	: ३३
१४	‘विक्रम-विशेषांकनी’ नी योजना नवी महद. आलार. समाचार. सुधारो.		: ३६ ३६नी सामे

सूचना-आ मासिक अत्रेण महिनानी पंहरमी तारीणे प्रगट थाय छे
तेथी सरनामाना इरकारना अहर गारमी तारीणे समितिना कार्यालये
पडोयाडवा.

लवाजम-वार्षिके-ये इपिया : छूटके बालु अंक-त्रायु आना

मुद्रक : नरेशम ड. पंड्या; प्रकाशक : श्रीमनलाल गोकणदास शाह; प्रकाशनस्थान
श्री जैनधर्म सत्यप्रकाशक समिति कार्यालय, जेशिंगलालनी वाडी, धीकांटा रोड, अमदावाद,
मुद्रणस्थान : सुभाष प्रिन्टरी, भीरगपुर रोड, अमदावाद.

॥ वीराय नित्यं नमः ॥

श्रीवैराजस्तोत्रम्

वर्ष ६]

क्रमांक ६७

[अंक १]

श्रीहीरविजयस्मृतम्

श्रीमहावीरजिन-स्तोत्रम्

संपाहकः—श्रीयुत अगरबंदजी भंवरलालजी नाहटा

भक्त्या नमस्कृत्य गुरुं गुरुं गुरुं, बुद्ध्या सतां सर्वदया दयादया ।
 भास्वत्प्रभावं विभयाभयाभया, मुनिस्सतारं सुदरं दरंदरम् ॥१॥
 श्रीवीरमहंतमहोमहोमहो—दयं स्तुवं भक्तहितं हितं हि तम् ।
 देवाधिदेवं सुमनोमनोमनो—हारानुभावं सकलं कलंकलम् ॥२॥
 श्रीत्रैशलेयोवृजिनो जिनोजिनो—नंगाघरातो ममतामतामता ।
 देयादलं वः परमारमारमा—पीयूषगिर्देवरती रतीरती ॥३॥
 श्रीज्ञातपुत्रं विरतारतारता—सिद्धैश्रयध्वं समयामयामया ।
 सदा समाधैर्वसुधासुधासुधा—करो पयं साधु परंपरंपरम् ॥४॥
 श्रीवर्द्धमानो सुमतो मतोमतो, भवावटवाच्च कलं कलं कलम् ।
 तीर्थेतसत्रासदयो दयोदयो—हितोपि कामं जलतालतालता ॥५॥
 भदंत देवार्य भवाभवाभवा—बतार कामे पिहिते हिते हिते ।
 निःश्रेयसानंदकृते कृतेकृते, ज्ञानामृतांतोदममाममाममा ॥६॥
 अकारिते गाःसुधया धयाधया—प्रस्तो विमुक्तो मितयातयातया ।
 यातंतमाहात्म्यमया मयामया, सितिर्षेष्यां (?) मुरसारसारमा ॥६॥

इत्थं स्तुतो जिनवरोऽखिलभाववेदी,

सिद्धार्थभूषकुलक्राननकल्पवृक्षः ।

मूरीसितुर्विभयदानगुरोर्विजय-

मूरीश-हीरविजयेन मुदा प्रसन्नः ॥८॥

॥ इति श्री हीरविजयस्मृतं वीरस्तोत्रम् ॥

[या स्तोत्र के रीते ७पर ७अध्या ७ तैमां अर्थसंभतिनी इष्टिमे पदच्छेदः नवीं वर्ष शक्ये। जंत अने। पदच्छेद असाअर करवामां आवे तो ते शब्दनी निरीष भूषी प्यासमां आवी शके. तेथी जे शक विद्राव मुनिशाळ अने। पदच्छेदः लणी मेाकलवानी ह्या करी तो अमे आ स्तोत्र करीथी प्रगट करीशुं. तंत्री]

≡≡≡ નવમું વર્ષ ≡≡≡

“શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ” આ અંકે નવમા વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે.

જૈન શ્રવેતાંબર મૂર્તિપૂજક સમસ્ત મુનિસમુદાયના પ્રતિનિધિરૂપ જે મુનિસમ્મેલને શ્રી જૈનધર્મ સત્યપ્રકાશક સમિતિની સ્થાપના કરી હતી તે સમસ્ત પૂજ્ય મુનિસમુદાયને સમિતિ ‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’ દ્વારા સંતુષ્ટ કરી શકી છે અને તેમનો આહ મેળવી શકી છે એ અતિહર્ષની વાત છે.

પૂજ્ય મુનિસમુદાયના સમિતિ પ્રત્યેના આ આહ અને મમતાનું જ એ ફળ છે કે દરેક ગચ્છ અને દરેક સમુદાયના પૂજ્યો સમિતિને મદદ આપવાનો શ્રી સંઘને કે સદ્ગૃહસ્થોને ઉપદેશ આપી સમિતિને સમૃદ્ધ બનાવે છે; તેમજ ‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’નાં પૃષ્ઠોને ઉપયોગી લેખોથી સમૃદ્ધ બનાવવા માટે પણ દરેક ગચ્છ અને દરેક સમુદાયના પૂજ્યો તરફથી લેખસામગ્રી મળતી રહે છે.

અમદાવાદમાં મુનિસમ્મેલન વિ. સં. ૧૯૯૦ ની સાલમાં મળ્યું હતું. અને ‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’નું પ્રકાશન તે પછી એક વર્ષે એટલે વિ. સં. ૧૯૯૧ માં કરવામાં આવ્યું હતું. આ સમિતિ અને આ માસિકનો વિચાર આવતાં મુનિસમ્મેલનનો એ અભૂતપૂર્વ, લબ્ય, પુનીત પ્રસંગ નજર સામે ખડો થાય છે. આથી એમ કહી શકાય કે ‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’ના નવા વર્ષનો પ્રારંભ એ મુનિસમ્મેલનના વાર્ષિક સંભારણીરૂપ છે.

આ નવમા વર્ષની મહત્વની વાત તે માસિકનો ૧૦૦ મો ક્રમાંક વિક્રમ-વિશેષાંક’ તરીકે પ્રગટ કરવાની અમારી યોજના છે. અમને આશા છે કે વિદ્વાનો અને ધનવાનો બંને તરફથી આ અંકને સમૃદ્ધ બનાવવામાં અમને સંપૂર્ણ સહકાર મળશે.

નવ વર્ષ જેટલું જીવન એ એક માસિક માટે ખુબ મોટી વાત ન ગણી શકાય. સમસ્ત મુનિસમુદાયના પ્રતિનિધિરૂપ અને સમસ્ત શ્રીસંઘની સંપત્તિરૂપ આવું માસિક તો અમર થવું જોઈએ, એમ અમને લાગે છે.

ધ્રમણપ્રધાન સમસ્ત શ્રી સંઘની મમતા અને કૃપાદષ્ટિથી આ માસિક આર્થિક ચિંતામાંથી મુક્ત બની પોતાનું જીવન અમર બનાવે એમ ઇચ્છીએ.

શ્રી સંઘ અને શાસનની સેવાના મનોરથો સેવતા અમે નવમા વર્ષમાં પ્રવેશ કરીએ છીએ.

—ત્રી.

નૂતન વર્ષની નવી વાત.

લેખક: શ્રીચુત મોહનલાલ દીપચંદ ચૌકસી.

‘ શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ ’ માસિક એ રાજનગર મુનિસંમેલનની સ્મૃતિવું જીવંત સંભારણું છે. આસમાની-સુલતાનીના વિવિધ રંગી પડછાયા વચ્ચે એણે આઠ વર્ષનો પ્રવાસ પૂરો કરી દીધો છે. આછા-પાતળાં સાધનો, ભતભતની અગવડો, જૈન સમાજનું રોજ બરોજ અવનવી ચર્ચાઓથી ડહોળાતું વાતાવરણ, જગતભરમાં પ્રસરી રહેલી યુદ્ધની ભીષણ આંધિ અને નાણાકીય સ્થિતિ માટે સતત ચિંતા હોવા છતાં, સાથે જ માસિકે પોતાના ક્ષેત્ર માટે શક્ય પ્રયત્નો કર્યા છે એટલું જ નહીં પણ જૈન-જૈનેતર જનતામાં પોતાની સુંદર છાપ પાડી છે, અને પોતાની અગત્ય પુસ્તકો પુસ્તકો આપી છે.

આઠમા વર્ષની અંત સુધીના ૬૬ અંકોમાં જે ત્રણ વિશેષાંકો આપ્યા છે એ કોઈ પણ સાહિત્યપ્રેમીને આનંદ ઉપજાવે તેવા હોઈ લાયકેરી અને પુસ્તકાલયના શણગાર રૂપ છે.

એ ઉપરાંત અંક ૪૩ જૈનધર્મમાં પણ માંસાહારને સ્થાન છે એવી ખૂણે-ખાંચ-રેથી ટાણો-કટાણે બહાર આવતી હવાને મૂળથી ઉચ્છેદન કરતી સામગ્રીના સંગ્રહ-રૂપ છે. અને અંક ૪૫ કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રસૂરિની પ્રતિભા અને સરસ્વતી ઉપાસના સંબંધમાં સુંદર પ્રકાશ પાડનાર લેખોથી અલંકૃત કરાયેલ છે. એ અંક વાંચ્યા પછી હરકોઈ તટસ્થ દષ્ટિવાળા અભ્યાસીને સહજ લાગે કે આવા પ્રતિમા-સંપત્ત અને સમર્થ વિદ્વાનને, ગુજરાત સંબંધી નવલકથાઓ લખનાર શ્રી. મુનશીજીએ કલિપત પાત્ર ‘ મંજરી ’નો સહયોગ કદાપી પોતાની કલમને હલકી પાડી છે એટલું જ નહિ પણ કદપનાના પ્રદેશમાં ઉડવા જતાં હક ઉપરાંતની છૂટ લઈ ઐતિહાસિક નવલકથાના આશયને ઉજ્જવ પહોંચાડી, સાહિત્યના સુંદર ભેત્રને કાબરચીતરૂં બનાવી મૂક્યું છે.

આ તો આગળ પડતા અંકોની વાત થઈ. એ ઉપરાંતનાં પૃષ્ઠોમાં જે મસાલો ભરવામાં આવ્યો છે એ નવનવી વાતોથી ભરપૂર છે. એમાં જૈનધર્મ કે એના સાહિત્ય અથવા તો મૌલિક તત્ત્વ પર થયેલા આક્ષેપોના રહિયા પુષ્પ છે, શોધ-

જોળોની કથાઓ પણ છે, પ્રાચીન રાસાઓ કે જૈનધર્મને લગતી જાતજાતની માહિતીઓ પણ છે.

ભૂતકાળની આ યાદ આજે તાજ કરવાનો આશય તો એક જ છે કે આજું સુંદર માસિક વર્તી રહેલા ચર્ચા-વટોળમાં જરા પણ અથડાયા વગર નવમા વર્ષમાં પ્રવેશે છે. 'નવ'ના અંકની ખૂબીનો તો પાર આવે તેમ નથી. એનો વર્ગ કરતાં 'એકયાશી'નો આંક આવે તેમાંના આઠ અને એકનો સરવાળો કરીએ તો નવ થાય. અર્થાત્ એ અંકની એવી ખૂબી છે કે ગણિતમાં એને જે જે રૂપાંતરો પ્રાપ્ત થાય છે એમાં તે પોતાનું સ્વરૂપ જાળવી રાખે છે. આપણે પણ આ માસિકને નવમા વર્ષમાં આર્થિક દષ્ટિએ એટલી હદે સંગીન બનાવી દેવાની અગત્ય છે કે જેથી એ જે ઉદ્દેશથી કામ કરી રહેલ છે એ સંપૂર્ણપણે ખર આવે અને એ પણ નવના અંક માફક પોતાનું ગૌરવ અખંડ જાળવી શકે.

આ માસિકને હજી ઘણી રીતે સમૃદ્ધ બનાવવાનું છે. એમાં સાહિત્યની કંઈ કંઈ પગથીઓ પાડવાની બાકી છે. ચિત્રકળામાં તો માત્ર હજી એકઠે એક જેવું છે. એ ઉપરાંત સાહિત્યની બીજી દિશાઓ પણ છે. ટૂંકમાં કહીએ તો એ હિંદીભાષામાં નિકળતા 'કલ્યાણ' માસિક જેવું કિંવા ઇંગ્લીશમાં પ્રગટ થતા કલકત્તાના 'મોડર્ન રીવ્યુ' જેવું કદમા અને લેખસામગ્રીમાં પરિણમવું જોઈએ. એની સમિતિના ત્રણ સૂરિ મહારાજો અને ત્રિપુટી તેમજ મુનિશ્રી વિદ્યાવિજયજી અને એ દિશામાં લઈ જવા કમર કસે તો કંઈ જ અશક્ય નથી. પાંચ પૂજ્યોની એ સમિતિ સાથે જ જીવી જીવી શક્તિઓથી પૂર્ણ ભરેલી છે. અલબત્ત, શ્રીમાનોએ અને શક્તિવંતોએ સંપાદકને આર્થિક ચિંતાના ભારથી મુક્ત બનાવી દઈ નવમા વર્ષને ચિરસ્મરણીય કરી દેવું જોઈએ.

ખુશી થવા જેવી વાત તો એ છે કે આ નવમી વર્ષનો ચોથો અંક ક્રમાંક ૧૦૦ માં અંક 'વિક્રમ-વિશેષાંક' તરીકે વિશિષ્ટ રીતે પ્રગટ થનાર છે. આ પ્રકારની સમિતિની મહેત્તજાને જૈન સમાજ જરૂર વધાવી લ્યે. એની હજારો નકલો કહાડવી પડે તેવી માંગ નોંધાવે. સાહિત્યપ્રેમીઓ સુંદર લેખોની રસવતી એ અંક રૂપી થાળમાં પીરસે અને લક્ષ્મીનંદનો ઉદારતાથી દાન દઈ એનો ગલ્લો ઉભરાવી મેલે !

સુરેષુ કિં બહુના ?

મુનિ શ્રી ચતુરવિજયજીકૃત મેત્રાણા તીર્થની ઉત્પત્તિનું સ્તવન

સંપાદક : શ્રીયુત જ્ઞેશિંગદાસ નાગરદાસ શાહ, મેતા

વિક્રમની ઓગણીસમી અને વીસમી સદીના સંધિકાળે થયેલા જ્ઞેન કવિ મુનિ શ્રી ચતુરવિજયજીએ મેત્રાણા તીર્થની ઉત્પત્તિનું આ સ્તવન રચેલું છે. તેમના કાળમાં જ મેત્રાણા તીર્થથી ઉત્પત્તિ થયેલ હોવાથી તે વધુ વિશ્વસનીય ગણી શકાય.

પ્રથમ દૂહા અને પછી ઢાલ—એમ ચાર વખત દૂહા અને ચાર ઢાલ મળી એકંદર ૪૦ કડીઓમાં કળશ સાથે કાવ્ય સંપૂર્ણ થયેલ છે. એમાં વર્ણવેલી વિગતોનું અવલોકન કરતાં પહેલાં એનો ટૂંક સાર જોઈ લઈએ. કર્તા કહે છે—

સંવત ૧૯૦૦ લગભગ (તપાસ કરતાં સં. ૧૮૯૯ માં પ્રતિમાજી પ્રગટ થયેલ છે.) સિદ્ધપુરથી પાંચ ગાઉ દૂર આવેલ મેત્રાણા ગામમાં પર્યુષણના આગલા દિવસે એટલે કે શ્રાવણ વદ ૧૧ ના દિવસે લવારણુ આઠ માંનાં કે જેઓ સુનારનો ધંધો કરતાં હતાં તેમની દીકરી આઠ જવલને સ્વપ્ન આપીને તેમની કાઠમાંથી ચાર પ્રતિમાઓ પ્રગટ થઈ. તેઓ પ્રતિમાજીને ધરની પરસાળમાં પધરાવી તેની ભક્તિ કરે છે. પર્યુષણ પછી બહારગામના સંધોને ખચ પડતાં દર્શનાર્થે આવે છે અને વિવિધ પ્રકારે પ્રભુની ભક્તિ કરે છે. તે પછી સંધોએ મળીને એક સુંદર મંદિર ઉત્તર દિશાના દ્વારવાળું પનાવ્યું અને તેમાં શ્રી ઋષભ-દેવજીને મૂળનાયક તરીકે સ્થાપી માહ સુદ તેરસ ને ગુરુવારે પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. ઇત્યાદિ.”

મેત્રાણાજી તીર્થ મેસાણાથી કાકોસી—મેત્રાણારોડ લાઈન ઉપર આવેલ છે. કાકોસી—મેત્રાણારોડ સ્ટેશનથી મેત્રાણાજી એક માઈલ થાય છે. અને ત્યાંથી બળદગાડીની સગવડ મળી શકે છે. દરરોજ ગાડીના ટાઈમે ચોકીયાત યાત્રાળુઓને લેવા માટે સ્ટેશન ઉપર આવે છે. દૂરથી જ સુવર્ણકળશયુક્ત મંદિરનાં દર્શન થતાં આત્મા ભક્તિભીનો થાય છે. મંદિર રમણીય અને ભવ્ય છે.

મેત્રાણા તીર્થનો વહિવટ પ્રથમ સિદ્ધપુરના શેઠ ન્યાલચંદ ડોસાભાઈ કરતા હતા. પરંતુ તેઓ સદગત થતાં હાલમાં જ ગૃહસ્થોની કમીટી તે તીર્થનો વહિવટ કરે છે

પાનસર અને ભોવાણીજીથી પણ આ તીર્થ પ્રાચીન છે. પરંતુ એક તરફ હોવાથી યાત્રાળુઓની આવક કંઈક ઓછી રહે છે. ગામનાં હવાપાણી પણ સારાં છે. એક વખત જરૂરથી દર્શન કરવા લાયક આ તીર્થ છે.

તપાસ કરતાં પ્રથમ ચાર પ્રતિમાજી ચૌમુખજી તરીકે નીકળેલ હતાં, પરંતુ દેરાસરમાં ત્રણ પ્રતિમાજી એક લાઈનમાં અને એક પ્રતિમાજી મૂળનાયકના નીચેના ભાગમાં સ્થાપન કરેલ છે.

હવે કવિ વિષે—સ્તવનના કળશમાં કરેલા ઉલ્લેખ ઉપરથી જણાય છે કે તેઓ આચાર્ય શ્રી વિજયપ્રભસૂરિજીના શિષ્ય મુનિશ્રી જિનવિજયજીના શિષ્ય મુનિશ્રી નવલવિજયજીના શિષ્ય હતા. તેમની અન્ય કૃતિઓ આ પ્રમાણે ઉપલબ્ધ થાય છે:—સ્તવન ચોવીસી (સં. ૧૯૦૨), ખીજનું સ્તવન. સિદ્ધપુરમાં (સં. ૧૮૭૮), આત્મશિખામણ સન્ન્યાય, અષ્ટમીનું સ્તવન, વર્ધમાનસ્તુતિ, સીમંધરજિનવિનિતિ.

તા. ક. : તપાસ કરતાં માલુમ પડ્યું છે કે લવારના ઘેરથી સંધના મકાનમાં પ્રભુને સ્તવનમાં જણાવ્યા પ્રમાણે માહ સુદ તેરસને ગુરુવારે પધરાવેલ છે. અને અત્યારે પણ માહ

[૬]

શ્રી જૈન સાય પ્રકાશ

[વર્ષ ૯]

સુદ તેરસના દિવમે વરસગાંઠ ઉજવાય છે. પરંતુ નવીન દેરાસરમાં પ્રભુને સં. ૧૯૪૭ માં અખાત્રીજને દિવસે પ્રતિષ્ઠિત કરેલ છે.

‘ મૂળ કાવ્ય ’

(કૃષ્ણ)

સરસતી શ્રી વરદાઇકા, સાસનનાયક રીધ;	
ગુર્જર દેશ સોહાંમણો, પાટણવાડો પરસીધ.	૧
બાવન તરેં જાણિઈ, સિધપુર સુલતાંન;	
ગાઉ પાંચ તિહાં થકી, મેત્રાંણે મંડાણ.	૨
સંવત ઐગણીસેં સઇકા સમેં, શ્રાવણ માસ મજાર;	
વહિ તીથી એકાદસી, સોમવાર સુખકાર.	૩
પરવ પબ્જસણનેં ધુરેં, પ્રગટિ પ્રતીમા ચ્યાર;	
બાઇ માંનાં તસ દિકરી, જવલ નાતેં લવાર.	૪
તસ નંદન ચ્યાર છે, પતીભક્ત તે નાર;	
મેત્રાંણાપુરમંડણો, સુણજ્યો સઉ અધીકાર.	૫
તસ મહીમા તેહનો કહું, ભવીયણ થઇ ઉજમાલ;	
સાંભલજો સહુ કો તુમે, પસરી મંગલ માલ.	૬

(ઢાળ) (દેશી. વેંછુઆની)

સુપતું દિધું સાહેએ, અમે આંચા છીએ યાંહ રે લાલ;	
પુત્રી મા પ્રતેં ઇમ કહે, ઇહાં શો અચંભો એહ રે લાલ.	સું ૧
તતખીણ ઉડી તે ખીહુંજણી, ચક્રીયેં એડી જાય રે લાલ;	
ઘર ધંધો કરવા ભણિ, માતા પુત્રી કહે આય રે લાલ.	સું ૨
નાત તે જાણો લવારની, પિણ કસએં સુત્રધાર રે લાલ;	
કોઢ હતી ઘર આગલેં, લેવાં છોડાં તેણી વાર રે લાલ.	સું ૩
છોડાં વેણી સુંડલી ભરે, વલી કરે છોડની આલ રે લાલ;	
આલે (૨) ખણતાં થકાં, પ્રભુ પલાંડી નીહાલ રે લાલ.	સું ૪
અરહિ પરહિ રજ પરિ કરે, એહવે દિહાં પ્રભુ પેખ રે લાલ;	
જુગલ (૨) ને જોડલે, પુરવ પછમ સુખ રે લાલ.	સું ૫
પેખી પ્રતીમા ચ્યારએ, નયણે નરખી નીહાલ રે લાલ;	
ધન (૨) શ્રી જિન સાસનેં, હોવે મંગલ માલ રે લાલ.	સું ૬
પુરવ પુન્ય પ્રયોગથી, આંચા શ્રી જિનરાય રે લાલ;	
રુપલ શાંતિ કુંથું પદમ જે, ચતુર નમે પ્રભુપાય રે લાલ.	સું ૭

અંક ૧]

ત્રેત્રાણ તીર્થની ઉત્પત્તિનું સ્તવન

[૭]

(દૂહા)

પ્રગટયા પુન્ય સંજોગથી, અતુલી બલ અરીહંતં;
ખાઈ માંનાં તસ દિકરિ, પુરવ પુન્ય મહંત. ૧
આગત સ્વાગત સાચવે, દ્વિપ ધ્રુપ કુલમાલ;
અરચ્યા અરચે નવનવી, સંઘ થયો ઉજમાલ. ૨
વચન અગોચરથી વહે, પ્રભુજી પરમ દયાલ;
રાંમસેણથી આવિયા, અનોપમ કાંતિ રસાલ. ૩

(ઢાળ) (દેશી. હે હલધરજી, હવે કીમ કરવું, નેમી પરાક્રમ મોડું.)

પ્રભુ દયા કરી રાજ પધાર્યા, આજ સફળ દિન માહરેં આંકણી.
ધંડાં ખેઠા પ્રભુ મુખ જોવે છે, ઘણું (૨) રીઠ્યમાં રાજી હોવે છે;
દરીસણ કરતાં દુખકાં જોવે છે, પ્રભુ દયા કરી રાજ પધાર્યાં ૧
તસ પરીકર સચલો મળીઓ છે, ગાંમનો લોક પિણુ ભલીયો છે;
સરવે વધામણાં દેવા વલીઓ છે, પ્રભુ દયા કરી રાજ પધાર્યાં ૨
લેર ભુંગલ સરણાઈ સાજે છે, પંચસબદી વાળાં વાજે છે;
પ્રભુમુખ જોતાં અંબર ગાજે છે, પ્રભુ દયા કરી રાજ પધાર્યાં ૩
તસ ઘર ઘરની પડસાલા છે, લેઈ તીહાં પ્રભુને પધરાવે છે;
નીત (૨) મંગલીક ગાવે છે, પ્રભુ દયા કરી રાજ પધાર્યાં ૪
પરવ પબુસણુ દિન બવે છે, ઠાંમ (૨) તે ઝોછવ થાવે છે;
પરવ પછી બહુ સંઘ આવે છે, પ્રભુ દયા કરી રાજ પધાર્યાં ૫
પસરી કીરત જગ બાંણી, જિનમુખથી તે સૂણિ વાંણી;
કહે ચતુર ચિતમાં આંણી, પ્રભુ દયા કરી રાજ પધાર્યાં ૬

(દૂહા)

ખજમતમાં ખડા રહે, ઉભા કરે અરદાસ;
આસપાસ રચનીઓ રચે, ઘટ (૨) લીલ વીલાસ. ૧
સાંનીધકારી સાહેબા, પરભુજી પરમ કૃપાલ;
જગનીધી જગ તું જયો, સ્તવું તુજ ગુણુમાલ. ૨

(ઢાળ)

મન મોહન જિનરાયા, હું તો પ્રેમે પ્રભુમું પાયા;
મુઝ આણુંદ અંગ ન માયા રે. મનં ૧
ત્રેત્રાણે મહારાજ વીરાજે, જસ ચોત્રીસ અતીસય છાજે;
વાંણી પાંત્રીસ ગુણે ગાજે રે. મનં ૨
પરસાદ મનોહર સુંદર કિધો, ઉત્તર દિસેં મુખ પરસીધો;
પરભુ દરીસણુ કરી મુખ લીધો રે. મનં ૩

[૮]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૯]

માહ માસ મનોહર માહ રે, તીથી તેરસ ભૃગુવારે;
 સુકલ પક્ષ સુવીચારે રે. મન૦ ૪
 મુલનાયક જિન ઋષભ વીરાજે, આસપાસ જિન પડિયા છાજે;
 એ તો દિન (૨) ચઢતે હીવાજે રે. મન૦ ૫
 આજ મહોદય મોટો હમારો, દેખી મુખ દરીસણ તાહરો;
 કહે ચતુર તે પાર ઉતારો રે. મન૦ ૬

(દૂહા)

દરીસણથી સુખ સંપજે, દરીસણથી દુઃખ દૂર;
 તુમ દરીસણ સુખ સંપદા, હું પાંચું ભરપૂર. ૧
 મોહ મિથ્યા મત પરીહરિ, જેહ ધરેં તુજ ધ્યાન;
 તેહના વંછીત પુરવે, આપે બહુલો દાંન. ૨

(ઢાળ) (દેશી. ભવીજન વંદે મુની ઝંઝરીયો.)

તિરથ થાપન ભવી તુમે વંદો, વંદિને આણુંદો રે;
 પંચમ આરે પડીમા પ્રગટિ, બલોહારિ સુખકંદો રે. તિ૦ ૧
 દેસદેસથી સંઘ બહુ આવે, મેત્રાણે મન ભાવે રે;
 પુજે અરયેં જિનને નીહાલે, આણુંદ અંગ ન માવે રે. તિ૦ ૨
 મહિમા મોટો ઈણુ જુગમાંહે, પસર્યો છે ભલી ભાંતે રે;
 જે સમરે તેહના વંછીત પુરે, અહોનીસ દિન રાતે રે. તિ૦ ૩
 નરનો ઈંદ્ર રાજ રાજેસર, મહારાજ જિન રાજે રે;
 ભવ (૨) ચરણ કમલની સેવા, દેવ દેવાધી હીજે રે. તિ૦ ૪
 ચ્યાર નીવારક ચ્યારે જિનવર, પ્રગટ થયા તતખેવ રે;
 ચતુરવિજય જિન ધ્યાન ધરતાં, નવલ પ્રગટયો નેહ રે. તિ૦ ૫

(કળાસ)

રૂપભ શાંતિ કુંથુ જિનવર, પદમ પ્રભુને પ્રણમીઈં;
 ધન સુધન સૂવાસ સુંદર, કનક કચોલે અરચીઈં. ૧
 હાંપધુપ પુકે માલ, બહુવીધ પગર પુરિએ;
 શ્રી જિનસાસન ભક્તિ કરતાં, સકલ સંકટ ચુરીએ. ૨
 શ્રી વિજયપ્રભ પાટ મુનીવરા, જિનવિજય ચિત ધ્યાઈએ;
 નવલવીજય જિન સેવા કરતાં, મન વંછીત ફલ પાઈએ. ૩

। इति श्री मेत्रांणाजिनस्तबन-फुलमाला संपूर्णम् ।

૬૯ પ્રતિજ્ઞા

[એક ઐતિહાસિક કથા]

[૧] પ્રતિજ્ઞા-અહણુ

આચાર્ય શ્રી ધર્મધોષસૂરીશ્વરજી મહારાજની અપૂર્વ દેશનાશક્તિએ જનતાનું ખૂબ જ આકર્ષણ કર્યું હતું. જુસ્સાદાર મીઠી વાણી, ઉજ્જવલ ચારિત્ર, અગાધ શાસ્ત્રીય જ્ઞાન અને નમ્રતા આદિ ગુણોથી તેમનો પ્રભાવ ખૂબ પડતો. એમના ભવ્ય લલાટ ઉપર દેખાતી ત્રણ રેખાઓ તેમના જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રના પ્રભાવને જાણે વ્યક્ત કરતી હતી. વિદ્યુત્સમ ચમકારા મારતી તેમની આંખો મોટા મોટા રાજ-મહારાજઓને પણ મ્હાત કરતી અને તેમના ચરણે નમવા ખેંચતી હતી. એમનું ભવ્ય અને સૌમ્ય મુખારવિંદ કૂરમાં કૂર માનવીને પણ શાંત બનાવી દેતું.

આવા પ્રતાપી આચાર્ય મહારાજ વિહાર કરતા કરતા એક વખત ઉંદિરા ગામમાં પધાર્યા. ગામની જનતા તેમનો ધર્મોપદેશ સાંભળી કૃતકૃત્ય બની. એ હતા તો જ્ઞાનાચાર્ય, પરંતુ તેમનો એ સર્વવ્યાપી ઉપદેશ સાંભળી મનુષ્યમાત્ર કલ્યાણનો અર્થો બની જતો. આખું ગામ આ પ્રતાપી પુરુષને ભાવથી નમતું અને તેમની ભક્તિ કરી પોતાને કૃતકૃત્ય માનતું.

સૂરિજી મહારાજની નિષ્પરિગ્રહિતાથી બધા મુગ્ધ થતા. તેઓ ગૌચરી, પાણી કે સંયમ-પાલનમાં અનિવાર્ય ઉપકરણ સિવાય કશુંયે લેતા નહિ. ધનવાનો ધન આપવા જાય, ખેડુતો ધાન્ય આપવા જાય, ઝવેરીઓ ઝવેરાત લઈ જાય, તો આ ત્યાગમૂર્તિ આચાર્ય બધાયને પ્રેમથી સમજાવતા: 'સાધુને શરીરને ભાડું આપ્યા સિવાય ચાલે તેમ નથી એટલે આહાર પાણી ક્યે છે. આક્રી બીજા કશાની આવશ્યકતા નથી. કંચન અને કામિનીનો ત્યાગ એ તો અમારું જીવનસૂત્ર છે. જે સાધુઓ દ્રવ્ય સંગ્રહે, જમીન રાખે, ધાન્ય સંગ્રહે તો પછી સાધુ અને ગૃહસ્થમાં શો ફેર ?'

'ઉંદિરા' ગામની જનતાના આગ્રહથી સૂરિજી મહારાજે અહીં વધુ સ્થિરતા કરી હતી. આવતીકાલે આચાર્ય મહારાજ વિહાર કરવાના હતા એટલે આજે પુષ્કળ માનવમેદની ઉપદેશ સાંભળવા આવી હતી. સૂરિજી મહારાજે ઉપદેશની ધારા વહાવતાં છેવટે જણાવ્યું— મહાનુભાવો !

દ્યૂતં ચ માસં ચ સુરા ચ વેશ્યા, પાપદ્વિત્તૌર્ય પરદારસેવા ।

પતાનિ સપ્ત વ્યસનાનિ લોકે, ઘોરાતિઘોરં નરકં નચન્તિ ॥

(જુગાર, માંસ, મદિરા, વેશ્યા, શિકાર, ચૌરી (અદત્ત), અને પરદારગમન, આ સાતે વ્યસનો દુનિયામાં ઘેરમાં ઘેર નરકમાં લઈ જનારાં છે.)

આ વ્યસનોને સેવનાર પ્રાણી દુર્ગતિનો ભાગીદાર બને છે. જે તમારા આત્માનું કલ્યાણ કરવું હોય અને શાશ્વત સુખના ભોક્તા થવું હોય તો આ વ્યસનોનો ત્યાગ કરો !

સૂરિજી મહારાજની વાણીએ જાણે બધાને પીગળાવી નાંખ્યા. આખાલવૃદ્ધ દરેકે જિભા થઈ દૃઢ પ્રતિજ્ઞા લીધી કે આજથી અમારે સાતે વ્યસનોનો ત્યાગ છે. સત્જન શેઠ અને તેમના આખા કુટુંબે પણ દૃઢ પ્રતિજ્ઞા કરી લીધી અને સાતે વ્યસનોનો ત્યાગ કર્યો.

[૧૦]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૯]

સૂરિજીએ છેવટે કહ્યું: “ મહાનુભાવો ! આ વ્યસન-ત્યાગની પ્રતિજ્ઞાનું અરણ્યર દૃઢતાથી પાલન કરજો.” અને સૂરિજી મહારાજ બીજે દિવસે વિહાર કરી ગયા.

સન્નજન મહેતાનું કુટુંબ પણ સુખી સુખી થઈ ગયું. મહેતાજી સમજવા લાગ્યા કે આ અધો ધર્મનો પસાય છે.

[૨] ઉદ્ય અને અસ્ત

સન્નજન મહેતાને ત્યાં લક્ષ્મીની છોળો ઉછળતી હતી. કુટુંબમાં વૃદ્ધિ થતી જતી હતી. જનતામાં યશ અને કીર્તિ વધતાં જતાં હતાં. આબુઆબુનાં ગામોમાં પણ મહેતાજીની પ્રામાણિકતા, ધર્મપ્રિયતા, ન્યાયપ્રિયતાનાં વખાણુ થતાં. તેમાંયે તેમની દયા ભાવનાની તો ચોતરફ ખૂબ જ તારીફ થતી.

સન્નજન મહેતાને ધર્મગુરુનો ઉપદેશ અરણ્યર લાગ્યો હતો. રોજ પ્રાતઃકાલમાં પ્રતિક્રમણુ સામાયિક સ્વાધ્યાય પૂજા ભક્તિ વગેરેથી પરવાર્યા પછી જ તેઓ બહાર જતા. પહેલો ધર્મ અને પછી વ્યવહાર. આખા કુટુંબમાં તેમની ધર્મક્રિયાની છાપ પડતી.

આમ સુખમાં દિવસો ચાલ્યા જતા હતા. પણ કોઈના અધા દિવસ એક સરખા જતા જ નથી. ચડતી અને પડતી, ઉદ્ય અને અસ્ત, તડકાને છાંયડો ચાલ્યા જ કરે છે. સન્નજન શેઠ પણ એ નિયમમાંથી કેમ બાદ રહી શકે ?

તેમની મહાનુભાવતા, ઉદારતા અને દયાળુતાનો કેટલાક ગેરલાભ પણ લેતા. તેમનાં ખેતરોમાં ધણીવાર અનાજ ચોરાતું. શેઠે ઘણા પ્રયત્ન કરાગ્યા પણ હોંશિયાર ચોર હાથ જ ન આવે. એકવાર શેઠ પોતે જ ખેતરમાં સંતાઈને રહ્યા. સાથે યુવાન પુત્ર પણ હતો. અરણ્યર મધ્ય રાત્રે ચાર કલાવર માણસો હાથમાં કુહાડી લઈ ખેતરમાં પેડા. શેઠે એક પછી એક ચારે પડછાયાને ખેતરમાં પેસતા જોયા અને શેઠ સગવળ્યા, ધીમે પગલે આગળ વધ્યા અને એક આંખાના ઝાડની એથે ઊભા રહ્યા. ચારે જણા વાતો કરતા આવતા હતા. શેઠે એ ચારેયના અવાજ પારખ્યા અને એ ચારેય પોતાના ચિરપરિચિત પુરુષો લાગ્યા. એ ચારેને જોઈ શેઠ એક વાર તો ચમક્યા. એમની નસોમાં ક્ષત્રિયનું લોહી ફરતું હતું, એ જોવા કલમચર હતા એવી જ તલવાર પણ ચલાવી જણુતા હતા. શેઠે ક્ષણભર વિચાર કરી સિહ-ગર્જના કરી વચલા એને એ હાથથી પકડ્યા.

શેઠના આવડામાં એવું જોર હતું કે પકડમાં આવનાર રાડ પાડવા લાગ્યા, જે સાંભળી બીજા એ જણુ નાસી જવા લાગ્યા. પણ શેઠના છોકરાએ એકને છુટી કુહાડી મારી નીચે પાડી દીધો. અધ્યાયને આશ્ચર્ય થયું કે આ છે કોણુ ? ચારેમાંથી એકેય શેઠને ન ઓળખી શક્યો. દયાના અવતાર ગણુતા શેઠની તાકાત અને બળની આ લોકોને ખબર જ ન હતી. ખન્ને જણુએ છૂટવા માટે ઘણાં વલખાં માર્યાં, પણ બધું નકામું ગયું. એટલે કરગરવા લાગ્યા. શેઠે કહ્યું: અરે કમનસીબો ! આ તમને શું સૂઝ્યું ? મારો રોટલો ખાઓ, રૂપિયા લ્યો અને ચોરીયે મારી જ કરો છો ? યાદ રાખજો ! મહારાજા સિદ્ધરાજ જયસિંહદેવનું રાજ્ય તપે છે. જે આવડામાં બળ હોય તો સામી છાતીએ લડવા આવો. કાયરની જેમ ચોરીના ધંધા કરી જાતને હલકી કાં પાડો છો ? ચારે જણુ ખૂબ શરમાઈ ગયા. ધરતી મારગ આપે તો જણુ તેમાં પેસી જવાનું મન થયું. આખરે તેમણે શેઠની માફી માગી, અને કાલાવાલા કર્યા. શેઠની ઉદારતા અને દયાએ જોર કર્યું. અને યોગ્ય શિખામણુ આપી શેઠે તેમને જવા દીધા.

અંક ૧]

દૃઢ પ્રતિજ્ઞા

[૧૧]

મહારાજ સિદ્ધરાજનું રાજ્ય આવા વીરોથી જ શોભે છે. ચારે જણા શેઠનો અહેશાન માનતા વાતો કરતા ઘર તરફ ચાલ્યા. પણ એમાંનો એક વધુ નીચ સ્વભાવનો હતો તેના મનમાં એવું નહોતું. એના હૃદયમાં કિનાની આગ સળગી રહી હતી: એક વાણીયો મને પકડે ? અરે, ચાર જણને એ પહોંચ્યો ? જાણે એના દિલમાં દાહ ઊઠ્યો હતો. એ ખોલ્યા ચાલ્યા વિના ઘેર ગયો.

શેઠના ખેતરમાં હવે ચોરી નથી થતી. શેઠે કોઈને કાંઈ વાત કરી નહિ, પણ વા વાત લઈ ગય એમ અનેક જાતના ગપાટા ઉડ્યા.

છ મહિના પછી એક વાર શેઠના ખેતરમાં અને ઘરોમાં એક સાથે ભયંકર આગ લાગી. જાણે આગ દેવતા પોતાની સહસ્ર જિહ્વા રૂપી ઝાળોથી પ્રગટી ઊડ્યો. ક્ષણવારમાં તેણે અધું બાળી-જલાવી ખાખ કરી નાખ્યું.

શેઠ અને તેમનું કુટુંબ્ય પહેરેલી વસ્ત્રે જીવ બચાવી બહાર નીકળી ગયું. શેઠના ચોપડા અનાજ ઘાસ અને ઘર અધુન બળીને ભરમ થયું. પણ શેઠનું રૂવાકુંચે ન ફરક્યું. તેમણે વિચાર્યું: જે મારા તગદીરમાં હતું એ અન્યું, ભાવિ કાણ મિથ્યા કરી શકે ?

આખા ગામમાં વાત ફેલાઈ, કાણે આગ લગાડી ? પાપ છાનું ન રહ્યું. પણ શેઠે તો મૌનજ રાખ્યું. એમણે તો ફરિયાદે ન કરી કે તપાસે ન કરાવી.

ભાવિ કાણ મિથ્યા કરી શકે છે. ઉદય અને અસ્ત એ તો દુનિયાનો અચલ નિયમ છે.

[૩] પરીક્ષા

સજ્જન શેઠે ફરીથી વ્યાપાર શરૂ કર્યો, પણ એમાં ફાવટ ન આવી, એકવાર સ્વપ્નમાં તેમનાં કુલદેવીએ આવીને કહ્યું: “ ખંભાત જ ! તારો ઉદય ત્યાં છે. ”

ખીજે દિવસે શેઠ કુટુંબ્ય સહિત ઉપડ્યા. જતાં જતાં પોતાની જન્મભૂમિને પ્રણામ કર્યા, હવે તો અંજલ હશે ત્યારે આવીશ ! જય જન્મભૂમિ !

રસ્તામાં જતાં એક નાનું ગામકું આવ્યું. અહીંથી ખંભાત નજીક જ હતું. શેઠે વિચાર્યું: શહેરમાં આપણને કાણ ઓળખે ? ગામકું સારું, અહીંથી ખંભાત ક્યાં છેડું છે ?

એક રંગરેજનું ઘર લાડે રાખી સજ્જન મહેતા કુટુંબ સહિત તે ગામડામાં રહેવા લાગ્યા. સામે જ સુંદર નાનું જિનમંદિર હતું. ઉપાત્રય પણ પાસે જ હતો. શેઠ નિયમિત ધર્મોપાસન કરવા પૂર્વક વ્યાપાર ચલાવવા લાગ્યા. શેઠના ઘરના ફળીયામાં એ ગાયો બાંધવામાં આવતી. શેઠાણી અધું ઘર કામ સંભાળતાં હતાં. ત્યાં ચોમાસામાં એકવાર ખૂબ વરસાદ પડ્યા પછી ચોતરફ કાદવ કાદવ થયો. તેમાં રાત્રે ગાયે તોફાન કર્યું અને તે ખીલો છોડી નાંકી. શેઠ મુશ્કેલીએ ગાયને શોધી લાવ્યા અને ફરીથી ખીલો ઠોકવા માંડ્યો ત્યાં નીચેથી ખણખણ અવાજ થવા માંડ્યો. શેઠાણી પાસે જ ગાયને પકડીને ઊભાં હતાં. તેમણે આ મીઠો રણકાર સાંભળી શેઠને કહ્યું: “સાંભળતા નથી, કંઈક અવાજ થાય છે તે.” ફરીથી જોરથી ખીલો ઠોકતાં અવાજ વધારે સ્પષ્ટ સંભળાયો. શેઠ પણ ચમક્યા, ખાંપી લઈ ખોદી કાઢ્યું. ત્યાં તો એક કઠાઈ દેખાઈ. શેઠ વધુ ચમક્યા. ધીમેથી માટી કાઢી બરાબર જોયું તો જણાયું કે કઠાઈમાં કપડા નીચે કંઈક છે. કપડું ખસેડ્યું તો અંદર ચમકારા થઈ રહ્યા હતા. “ઓહો આ તો સોના મહોરો !” શેઠાણી ખોલી ઊડ્યાં. શેઠે પણ ખાત્રી કરી લીધી. આ પછી શેઠ-શેઠાણી વચ્ચે વાતચીત ચાલી:

[૧૨]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૯]

શેઠાણી—“કાઈ અત્યારે જગતું નથી. ધીમે રહીને આ કઢાઈ ઉપાડી લ્યો એટલે થયું. આપણું દાળદર થયું. જે થાય તે સારા માટે, આપણા પુણ્યનો ઉદ્ધય થયો.”

શેઠ—“પણ તને ખબર છે ? આ ધન આપણું નહિ, પણ મકાનમાલિકનું જ કહેવાય.”

શેઠાણી—“એવું કશું નહિ. આપણને મદ્યું માટે આપણે જ તેના માલિક.”

શેઠ—“મારે નિયમ છે કે કાઈનુંયે અદત લેવું નહીં.”

શેઠાણી—“એ બધું પછી વિચારજો, પહેલાં કઢાઈ લઈને ઘરમાં મૂકી દેવા દો.”

શેઠ—“આ અન્યાયનું અદત ધન આપણા ઘરમાં જઈ જ ન શકે.”

બેની વાંત સાંભળી જીવાન પુત્ર ગગ્યો અને બહાર આવીને એ દશ્ય જોતાં જ ઉત્સાહમાં આવી ગયો.

પુત્ર—“મા, ચાલ, આપણે બન્ને કઢાઈ ઉપાડી લઈએ.”

શેઠ—“બેટા, એમ ઉતાવળા ન થઈએ. ઉતાવળે આંખા ન પાકે. શાંતિ રાખ. આપણે શ્રાવક છીએ. આવી યુદ્ધિ આપણાથી કેમ થાય ? મકાનમાલિકને જ આ બધી સોના મહોરો આપવી જોઈએ.”

ત્યાં તો સહવાર પડી. પાસેના ઘરમાંથી સન્જન મહેતાના સંબંધીઓ આવ્યા. બધાએ ધન રાખવાની ઇચ્છા બતાવી, પણ એક સન્જન મહેતા જ નિશ્ચલ રહ્યા. આ ધન ઉપર આપણો લગારે હક્ક નથી, એના ઉપર તો મકાનમાલિકનો અને નહિ તો મહારાજ સિદ્ધરાજદેવનો જ હક્ક પહોંચે.

સન્જન શેઠ પોતાની પ્રાતઃકાલીન પ્રતિક્રમણાદિ ક્રિયાઓ કરી, પૂજા આદિ કરી મકાનમાલિક રંગરેજને બોલાવી લાવ્યા અને સોના મહોરોની કઢાઈ પાસે લઈ ગયા.

રંગરેજ—“શેઠજી, આમાં મને શું બતાવો છે ? અત્યારે આ ઘર તમારું છે, એટલે આ ધન પણ તમારું જ કહેવાય.”

શેઠ—“ના ભાઈ, મકાનમાલિક તમે જ છો. અમે તો ભાંડુઆત છીએ. આ ધન-આ સોના મહોરો તમારી છે તે તમે લઈ જાઓ.”

રંગરેજ—“શેઠજી, તમારી સત્યપ્રિયતા અને ધર્મપ્રિયતા જોઈ મને આનંદ થાય છે. શ્રાવક-જૈન આવા પ્રામાણિક, સત્યપ્રિય અને ઉદાર જ હોય. શેઠજી, હું તમને ઠીક કહું છું, આ ધન મહારું નથી. હું તેનો માલિક થવાને લાયક નથી. મેં આ આખું મકાન એકવાર નહિ, બે વાર નહિ, અરે એકવૈશ વાર બોદાવ્યું છે. મહારા નસીબમાં હોત તે મને પહેલાં જ ન મળત ? માટે તમને કહું છું, તમે જ આ ધન રાખો.”

સન્જન—“ભાઈ, હું તો ન્યાયથી કમાઉં એ જ ધન મહારું. હું કાઈનું અદત લેતો જ નથી. પારકાનું ધન હું શા માટે લઉં ?”

શેઠાણી—“પણ હવે આ ધન અદત ન કહેવાય. તેમજ આપણને જરૂર પણ છે. આ ગરીબાઈ ક્યાં સુધી વેઠવી ?”

સન્જન—“તું ન સમજી ! જમીનમાં પડેલા ધનના આપણે માલિક કેવી રીતે થઈ શકીએ ? આ ધન આપણું નથી એ તો ચોક્કસ જ છે. ભાઈ રંગરેજ, તું લઈ જા, નહિ તો હું તો આ કઢાઈ મહારાજ સિદ્ધરાજ દેવને પહોંચાડીશ.”

રંગરેજ—“ હા, એ ઠીક છે.”

સન્નજન શેઠ રંગરેજની પ્રામાણિકતા અને યુક્તિ ઉપર ખુશી ખુશી થઈ ગયા. અને તે જ દિવસે ગાડું જોડી કઢાઈ લઈ ખંભાત પહોંચ્યા.

રસ્તામાં સન્નજન મહેતાએ વિચાર્યું: આવી ગરીબાઈ છતાં રંગરેજે ધન લેવાની ઇચ્છા જ ન કરી, એ જોવું તેવું કાર્ય નથી. ધન્ય છે એ રંગરેજની નિરપૃહવૃત્તિને !

મહેતા ખંભાત આવી ઉપાશ્રયે ગયા, અને ધર્મશ્રવણ કર્યું.

ત્યાં ઉપાશ્રયમાં જ ઉદાયન મહેતા મળ્યા. સન્નજને બધી વાત કરી. ઉદાયનને એમ થયું: ધન્ય છે આના પ્રતિજ્ઞા-પાલનને ! આવી ગરીબાઈ છે, મહેનત કરી મુશ્કેલીથી ધન કમાય છે, છતાં આ મળેલું પારકાનું ધન લેવાની આની વૃત્તિ નથી.

ઉદાયન મહેતા સન્નજનને પોતાને ઘેર લઈ ગયા. સ્વામીભાઈ તરીકે તેની ખૂબ આગતા સ્વાગતા કરી. ત્યાં તેો સમાચાર આવ્યા કે મહારાજ સિદ્ધરાજ ખંભાત પધારવાના છે.

થોડા દિવસોમાં જ મહારાજ આવ્યા. પ્રજાએ રાજનું ખુબ સન્માન કર્યું. દરબાર ભરાયો. ઉદાયન મહેતાએ સન્નજનને સલા વચ્ચમાં જ હાજર કર્યા. રાજને પહેલાં કંઈક આશ્ચર્ય થયું: આવા માણસનું રાજસભામાં શું કામ છે ? ત્યાં તેો એ મજૂર કઢાઈ લઈને આવ્યા.

ઉદાયન મહેતા—“ બાપુ, સન્નજન શેઠને એમના મકાનમાંથી સોના મહોરો ભરેલી કઢાઈ મળી છે. એ પોતે તેો અન્યનું ધન લેતા નથી. તેમને અદત્તનો નિયમ છે એટલું જ નહિ, જૈનધર્મી હોવાના પ્રથમ ગુણ-લક્ષણ “ ન્યાયોપાર્જિત વિભવ: ” ના ઉપાસક છે એટલે તેમણે આ કઢાઈ મૂલ માલિકને આપવા માંડી, તેણે પણ ન રાખી એટલે શેઠ પોતે કઢાઈ લઈ આ ધન આપણને આપવા આવ્યા છે. ”

સિદ્ધરાજ—“ કેમ શેઠ, આ સોના મહોરો તમે રાખોને, તેમાં તમને શું વાંધો છે ? રાજ્યને કંઈ કમી નથી. ”

સન્નજન—“ બાપુ, આ ધન મહાતું તેો નથી જ. હું તેો ન્યાયથી કમાયેલા ધનનો જ માલિક થઈ શકું. વળી આ અદત્ત પણ ગણાય. ”

રાજને મનમાં થયું: ધન્ય છે તેની ઉદારતાને, નિરપૃહતાને અને પ્રામાણિકતાને. જેના રાજ્યમાં આવી પ્રામાણિક પ્રજા વસે, એ રાજ્ય પણ ધન્યાર્હ છે. પછી મહારાજએ કહ્યું: “ ઠીક છે, કઢાઈ મૂકી જાઓ ! કાલે પાછા મને મળજો, જરૂરી કામ છે. ”

આખા દરબારમાં સન્નજન મહેતાની અને રંગરેજની વાહવાહ થઈ રહી હતી. કોઈ સન્નજન મહેતાને તેો કોઈ રંગરેજને વખાણતું. એમ બંનેની પ્રશંસાની સુવાસ ફેલાઈ રહી. જાણે સન્નજન મહેતાની પ્રતિજ્ઞાની અગ્નિપરીક્ષા પૂર્ણ થઈ.

[૪] સોરઠનું મંત્રીપદ.

બીજે દિવસે દરબાર ખીચોખીચ ભરાયો હતો. ઉદાયન મહેતાને સિદ્ધરાજે પૂછ્યું: “ સન્નજન શેઠને શું આપીશું ? મને તેો લાગે છે કે આવા પુરુષની કદર કરવી જ જોઈએ. ”

ઉદાયન—“ બાપુ, આપ જાણકાર છો. આવા માણસને તેો રાજ્યમાં ખેંચી લેવા જોઈએ. ”

સિદ્ધરાજ—હાં હાં ઠીક યાદ કર્યું. હમણાં સોરઠમાં ભુદ્ધિમાન, ઉદાર અને પ્રામાણિક

[૧૪]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૯]

દંડનાયકની જરૂર છે. સજ્જનની આખોમાં તેજ છે, ખોલી ઉપરથી ખાનદાન અને વ્યવહારદક્ષ પણ લાગે છે. તેમજ બહાદુર પણ હશે જ. ”

ઉદાહરણ—“ હાં, તો ઠીક છે, એને જ દંડનાયક બનાવો. બાપુ, મને પણ આ વ્યક્તિ લાયક જ લાગે છે. ”

દરબારમાં સિદ્ધરાજ જયસિંહે સજ્જન મહેતાની દૃઢ પ્રતિજ્ઞાની પ્રશંસા કરી, અને સાથે જ જાહેર કર્યું કે સજ્જન મહેતાને સોરઠના દંડનાયક નીમવામાં આવે છે. મહેતા મંત્રી અને દંડનાયક પદના અધિકારી બની સૌરાષ્ટ્રમાં આવે છે. ત્યાંનાં શુભ કાર્યો અને તેમની કાર્યદક્ષતાનું અવલોકન આપણે આ જ માસિકના અંક ૯૫-૯૬ માં કર્યું છે. અન્તે સત્યનો જય જ થયો. તેમની પ્રતિજ્ઞા ફળી અને તે ઉચ્ચ અધિકારના સ્વામી બન્યા.

[૫] પાપનું ફળ

આજે ઘણે વર્ષે સજ્જન મહેતા પોતાની જન્મભૂમીમાં આવ્યા છે, તે કેવળ એક રાજ્યાધિકારી તરીકે જ નહિ પણ વતનના સપુત તરીકે. ગુર્જર રાષ્ટ્રના એક તેજસ્વી નક્ષત્ર માફક પ્રકાશમાન સજ્જન શેઠને ગામ લોકોએ ખૂબ જ પ્રેમથી સત્કાર્યા. સજ્જન શેઠે દંડનાયક બન્યા પછી જન્મભૂમીમાં મકાનો બનાવ્યાં હતાં, જમીન સંભાળ લીધી હતી અને તેમના કુટુંબીઓ-ભાઈઓ એ અધું સંભાળતા હતા. મહેતાજીના ગ્રામપ્રવેશ વખતે આપુ ગામ સામે ગયું હતું. ઢોલ ત્રાંસાં વાગતાં હતાં. કુમારીકાઓ મંગળગીત ગાઈ રહી હતી. સાં રસ્તા ઉપર એક ઝાડ નીચે એક રોગી બેઠો હતો. તેના શરીર ઉપર માંખો બમણતી હતી. તે દુઃખથી પીડાતો હતો. ગામવાળા એને જોઈ મ્હોં ચઢાવી આગળ ચાલતા થયા. સાં તો મહેતાજી સકુટુંબ સાં આવ્યા. જાણે કોઈ દેવતા આવ્યો હોય એવા એ ભવ્ય લાગતા હતા. ત્યાં બધાની વચ્ચે પેલો રોગી દોડો આવ્યો. દૂરથી મહેતાજીને પગે પડી આંખમાં આંસુ લાવી બોલ્યો:

“ સત્યનો જય અને પાપના ક્ષય ”. જય હો સજ્જન મહેતાનો. બાપુ, મને ન ઝોળખ્યો ? હું જ તમારા ઘર-ખેતરને આગ લગાડનાર પાપીઓ ! પાપનું ફળ ભોગવવા હજી જીવતો છું અને તમારાં ઘર-ખેતર બાલ્યાં તેનું ફળ ભોગવું છું. બાપુ, મેં પાપ કરવામાં પાછું નથી જોયું. તમે સત્યના અવતાર તે જીત્યા અને હવે એથી ઘણું પામ્યા. અને હું તો મારાં ઘેર પાપનું ફળ ભોગવું છું.”

મહેતાજી પણ આ જોઈ કમકમી ઊઠ્યા. તેના શરીરમાંથી પણ વહું જતું હતું. તેના પગનાં આંગળાં ગળી ગયાં હતાં. એનું દુઃખ જોઈ શેઠને થયું “ કર્મ ન છૂટે રે પ્રાણીયા.”

શેઠ બોલ્યા : “ભાઈ, હું તો તને તારા પાપોની માફી આપું છું. કર્મરાજ પાસે મારું કે તારું કોઈનું નથી ચાલતું. છતાંયે તને હું દુઃખ નહિ આપું, તું મ્હારે ઘેર રહે. હું તારી દવા કરાવીશ. તારી બંધી વ્યવસ્થા કરીશ. તું ગભરાઈશ નહિ. હમણાં જ તારી વ્યવસ્થા કરું છું. પણ ત્યાં તો રોગીયો દોડ્યો નાઠો અને ‘પાપનો ક્ષય’ બોલતો બોલતો ચાલ્યો જ ગયો. તેના પગ નહોતા ઉપડતા છતાં ગયો.

સજ્જન મહેતાની ઉદારતા અને મહાનુભાવતાની બધાએ પ્રશંસા કરી. અને કર્મનાં ફલ કેવાં ભોગવવાં પડે તે પણ રોગીયાથી સમજ્યા. સજ્જન મહેતા અમર થઈ ગયા. N.

મુનિ શ્રી માનસાગરજીવિરચિત “ સિંહલકુમાર-ચોપાઈ ” નો પરિચય

લેખક : પૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રી કાંતિસાગરજી, સાહિત્યાલંકાર, રાજનાંદગામ (C. P.)

પ્રાચીન જ્ઞેન ગુર્જર સાહિત્ય અત્યંત સમૃદ્ધ છે. અને એ વિદ્યાવિલાસી જ્ઞેન મુનિઓને આભારી છે, જેમણે પોતાની માતૃભાષામાં પોતાના ધર્મના સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ સિદ્ધાન્તો અતિ સરલતાથી સર્વસાધારણની જ્ઞાનવૃદ્ધિ માટે રજુ કર્યાં. ગૂર્જરી ગુર્જરાતી ભાષાનું સાહિત્ય એ ભાગેમાં વિભાજિત થઈ શકે છે: ગદ્યમાં અને પદ્યમાં. ગદ્યમાં મૌલિક સાહિત્ય બહુ ઓછું છે, અને જે છે તેમાં ઘણો ભાગ અનુવાદિત છે, જેમકે ટપાઓ, બાલાવબોધ આદિ. પદ્યમાં પણ અમુક વિષયોના અન્યોના ભાવાનુવાદો અવશ્ય મળે છે, છતાં પણ મૌલિકતા વાળા રાસાઓ આદિની સંખ્યા પણ વિશાળ છે. અને એવા પ્રતિભાસંપન્ન અનેક કવિઓ થઈ ગયાં છે, જેમનો જ્ઞાણો આ દિશામાં અદ્વિતીય છે. એમનાં કાવ્યો પણ એવાં છે કે જેમાં સાહિત્યશાસ્ત્રનાં તમામ લક્ષણો ચરિતાર્થ થાય છે. “ કાવ્યં રસાત્મકં વાક્યમ્ ” કાવ્યનો આત્મા રસ છે. રાસાઓ નવે રસોથી પૂર્ણ રહે છે. કોઈ કોઈ રાસાઓમાં તો એટલો બધો રસ ઉભરાઈ જાય છે કે, વાંચનારથી રાસનું વાંચન છોડાતું જ નથી. ઉદાહરણ તરીકે નેમવિજયજ્ઞેનો “ શીલવતીનો રાસ ”.

આવી કવિતાનો મુખ્ય વિષય ધર્મ-દાન, શીલ, તપ, ભાવના હોય છે, તો પણ ઇતર વિષયની કવિતાઓ પણ વિસ્તૃત પ્રમાણમાં મળે છે, જે તેમનું કવિત્વવૈવિધ્ય સૂચવે છે. કોઈને કદાચ એવી કલ્પના ઉઠે કે-જ્ઞેન મુનિઓએ ગુર્જરાતી ભાષામાં રચના કરવાનું એ પણ કારણ હોય કે તેઓ સંસ્કૃત-પ્રાકૃતાદિ ભાષાથી કદાચ અનભિજ્ઞ હોય. પણ એ કલ્પના ખરાખર નથી. આવા કવિઓ ભાષાવિશારદો હોવા છતાં તેમણે લોકભાષાને અપનાવવાનું ખાસ કારણ એ જ કે તેનાથી સર્વસાધારણને જ્ઞાન થઈ શકે છે. સામાન્ય જન-સમાજને વિદ્વદ્ભોગ્ય સાહિત્ય સમજવામાં કંકિનાઈ અવશ્ય ભોગવવી પડે છે. ભગવાન મહાવીર સ્વામી અને ગૌતમશુદ્ધ જેવા મહાન પુરુષોએ પણ પોતાના દિવ્ય સિદ્ધાન્તોનો પ્રચાર તત્કાલીન લોકભાષામાં કર્યો હતો. લોકભાષાથી જ સર્વ સાધારણને સમજ પડે છે. અને પ્રચાર માટે એ જ ભાષા કામ આપી શકે છે.

કવિતા એવો સરસ પ્રભાવ પાડી શકે છે, જે કદાચ ગદ્ય ન પાડી શકે. મનુષ્યેતર પ્રાણીઓ પણ કવિતામાં એટલાં મસ્ત બની જાય છે, કે પોતાનું વૈર સુદ્ધાં બૂલી જાય છે. કવિતામાં પ્રચારિત સિદ્ધાન્તો અત્યંત અસરકારક નિવડે છે તેનું કારણ એ છે કે કવિતામાં સંગીત વિદ્યાનો ઇટથી ઉપયોગ કરી શકાય છે. વળી યાદ કરનારને ગદ્ય કરતાં પદ્યાત્મક કૃતિ અધિક સરળ થઈ પડે છે. આ બધાં કારણોથી જ જ્ઞેન મુનિઓએ પોતાના રાસાઓ કેવળ છંદ-વૃત્તોમાં જ નહીં, પણ ભિન્ન રાગ રાગિણીઓમાં નિર્માણ કર્યાં છે, જે તે તે સમયનો સંગીતશાસ્ત્રનો વિકાસ સૂચવે છે.

[૧૬] °

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૯

પ્રસ્તુત ચોપાઇ—અત્ર જે તદ્દન અપ્રકટ ચોપાઈનો પરિચય કરાવવામાં આવે છે તે સિંહલકુમાર ચોપાઈ છે. તે ૧૮ માં શતકના ઉત્તરાર્ધમાં ગુજરાતી ભાષામાં ગુન્ધિત છે. પ્રસંગોપાત્ત સંસ્કૃત-પ્રાકૃત ગાથાઓનો પણ કવિએ છટથી ઉપયોગ કર્યો છે.

સિંહલકુમાર ચોપાઈનો મુખ્ય વિષય તેમનું ચરિત્ર વર્ણવી દાનની મહત્તા પ્રદર્શિત કરવાનો છે, પ્રથમ ઢાલમાં સિંહલદેશની તત્કાલીન સંસ્કૃતિની થોડી ઝલક આપી છે. ત્યાંના લોકોની રીતીઓની ખૂબી બતાવી છે. બીજી ઢાલમાં સિંહલકુમારે પ્રાપ્ત કરેલ વિદ્યાઓનું વર્ણન ભાવવાહી ભાષામાં કરેલ છે. ઋતુરાજ વસંતઋતુનું વર્ણન આપ્યું છે, જે ગુજરાતી વર્ણનાત્મ દૃષ્ટિએ અત્યંત મહત્ત્વનું છે. ત્રીજીથી પાંચમી ઢાલો સિંહલકુમારના લગ્નના વર્ણનથી ભરપૂર છે. સાથે સાથે તે દેશના લગ્ન સંબંધી રીત-રિવાજોનો પણ ઉલ્લેખેલ છે. સંગીત શાસ્ત્ર પર પણ થોડો પ્રકાશ પાડ્યો છે. કવિએ વયમાં લગ્ન પ્રસંગે ગવાતાં સંગીતનો ઉલ્લેખ કરેલ છે તે અપૂર્ણ લાગે છે. ભૈરવ રાગના ભેદ સંબંધી જે અભિપ્રાય કવિએ ગ્રાપન કરેલ છે તે પણ વિચારણીય છે. તેમનો મત છે: ભૈરવ ત્રણ જાતના થાય છે. પરંતુ વસ્તુતઃ ભૈરવના પાંચ ભેદ છે. ૧ ભૈરવ, ૨ આનંદભૈરવ, ૩ શિવભૈરવ, ૪ યંગાલભૈરવ, ૫ અહીર ભૈરવ. ૬ થી ૧૩ ઢાલ સુધી કુમારના પૂર્વભવનું ચમત્કારિક વર્ણન આપ્યું છે: સાર માત્ર એટલો જ છે કે દાન આપવાથી કુમાર આટલા ઊંચ કુલમાં જન્મ્યો, અને ક્રમશઃ દીક્ષા અંગીકાર કરી નિરતિચારપણે ચારિત્રનું આરાધન કરી, માસક્ષમણાદિ ઉચ્ચ તપો કરી મોક્ષપુરીમાં ગયો. ૧૪-૧૫ ઢાલમાં માતા-પિતાનો વિયોગ બહુ જ માર્મિક ભાષામાં વર્ણવ્યો છે. આમાં માતા-પિતાને ધન્યવાદ આપવાની સાથે લોકોને ઉદ્દેશી કવિ કહે છે: ધન્ય છે એવાં માત-પિતાને કે જેમણે આવા રત્નને ઉત્પન્ન કરી સ્વકલ્યાણની સાથે પરકલ્યાણ કરાવ્યાં. પછી માત-પિતા વૈરાગ્યપૂર્વક જીવન પાલન કરી અંતે દીક્ષા અંગીકાર કરે છે. સોળમી ઢાળમાં કવિએ પોતાનો પરિચય કરાવ્યો છે, જે પાઠકો સન્મુખ છે.

સાખી, ચોપાઈ, દૂહા, સોરઠા, ઢાળો અને સંસ્કૃતના શ્લોકો બધાં મેળવી ૩૨૨ માં સમાપ્ત કરવામાં આવી છે. સોરઠ, ભૈરવ, કાલિંગડો, ગોડી, ધન્યાશ્રી આદિ રાગોનો પણ ઉપયોગ દષ્ટિગોચર થાય છે. ઘણે ઠેકાણે દોહા, સોરઠા, એવાં છે કે જેમનો લક્ષણો સાથે સમન્વય કરવો મુશ્કેલ લાગે છે.

કવિ અને તેમની અન્યકૃતિઓ—મુનિ શ્રી માનસાગરજી સાગરગચ્છીય મુનિ શ્રી જીતસાગરના શિષ્ય છે. એમની બીજી બે કૃતિઓ ગુર્જર સાહિત્યમાં ઉપલબ્ધ થાય છે: ૧ વિક્રમ-સેન ચોપાઈ, રચનાસંવત ૧૭૨૪ અને ૨ કાન્હડ કઠિયારા રાસ, રચના સંવત ૧૭૪૬, પદ્માવતીનગર મારવાડમાં. આ બંને કૃતિઓની નોંધ સાક્ષર શ્રી મોહનલાલ દલીયંદ દેસાઈએ પોતાના “જૈન ગૂર્જર કવિઓ પૃ. ૨૨૦-૨૪ માં લીધી છે. અહીં આદિ અંત ભાગો સહિત જે ‘સિંહલકુમારચોપાઈ’નો પરિચય કરાવવામાં આવે છે, તે અન્ય કયાંય અદ્વાવધિ પ્રકટ થઈ નથી. અર્થાત્ સર્વ પ્રથમ ‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’ દ્વારા પ્રગટ થાય છે.

પ્રસ્તુત કૃતિ મુનિશ્રીએ વિ. સં. ૧૭૪૮ માં રાયપુર નામના નગરમાં નિર્માણ કરી. આ રાયપુર કયું? અને કયાં આ આવ્યું? એ એક પ્રશ્ન છે.

અંક ૧]

“સિંહલકુમાર-ચોપાઈ”ના પરિચય

[૧૭]

ઉપરોક્ત ચોપાઈ મારા સંગ્રહના એક પુરાતન ગુટકામાં ઉલ્લિખિત છે. એની બાબુમાં કાન્હડ કઠિયારાની ચોપાઈ પણ લખેલી છે. અને એની બાબુના ભાગમાં કાન્હડ કઠિયારાને રાસ પણ આપેલો છે, જેની પુષ્પિકા આ પ્રમાણે છે.—

“ સંવત ૧૭૭૪ વર્ષે મિતિ ફાગુણ સુદિ ૧૨ દિને પૂજ્યજી શ્રી પ. તિલોષી શિષ્ય ઋષિ પીથા લિપી કૃતા. ગુદોલ ગ્રામે ॥

મુનિ શ્રી માનસાગરજીવિનિર્મિત રાસ ચોપાઈની ઉપલબ્ધ પ્રતિઓમાં આ પ્રતિ પ્રાચીન છે. અર્થાત્ નિર્માણ થયા આદ્ય ૨૬ મે વર્ષે લખાઈ છે. લેખક સ્થાનકવાસી સંપ્રદાયના જ્ઞાણ છે. ઉપરના ગુટકામાં બીજી પણ કેટલીક છૂટી છૂટી ઐતિહાસિક સામગ્રી, હરિયાલો, વૈદ્યક, જ્યોતિષ, શકુન આદિ ઉલ્લિખિત છે.

સિંહલકુમારચોપાઈ

આદિ

(૬૯)

પુરસાદાણી પાસજી, પ્રાણુમું તોરા પાય;
સાનિધ કરિજો સાહિબા, સેવકનઈ સુખ થાય. ॥ ૧ ॥

સરસતિ પદ પ્રણુમું સદા, હિત કરિ જોડી હાય;
અવિરલ વાણી આપજ્યો, સેવક હવઈ સનાથ. ॥ ૨ ॥

ઝેડી ખારઈ પરષદા, ઘઈ જિનવર ઉપદેસ;
ધર્મ મૂલ એહિ જ ધુરા, દીજઈ દાન વિશેસ. ॥ ૩ ॥

અરિહંત દિખ્યા અવિસરઈ, દીધો પહિલાં દાન;
લવિયણુ દીજો ભાવસું, તિણુ દીપક જગિ દાન. ॥ ૪ ॥

દુઃખ અતિ સખરો આદર કરી, દીજઈ લવિયણુ દાન;
લીલા રાજતણી લહઈ, પાંચાં માહિ પ્રધાન. ॥ ૫ ॥

દુઃખ દોહગ ફરઈ ટલઈ, ઠાંણુઈ દોલતિ થાય;
યાચકજન જયજય કરઈ, દાનઈ માનઈ રાય. ॥ ૬ ॥

વેરભાવ ભાંજઈ ધુરા, દાનઈ તુસઈ દેવ;
સાલિલદ્ર સુખ સંપદા, લાધી સુરનર સેવ. ॥ ૭ ॥

પડિલાભ્યો પ્રેમઈ કરી, મોટો એક મહંત;
સીંહલ સીહ તણી પરઈ, ફલ તો તુરત ફલંત. ॥ ૮ ॥

કથા કહું કેતુક લણી, સાંભલજ્યો સહુ સંત;
સાંભલતા સુખ સંપજઈ, દાન તણો દષ્ટાન્ત. ॥ ૯ ॥

[૧૮]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૯]

અન્ત

(ઢાળ સીળમી)

(રાગ ધન્યાસી—એ દેશી)

ઇણુપરિ દાંન લલિપરિ દીણ્યૈ, સીંહલ સીંહ કુમાર;
 તેહ તણી પરિ દેસી ઉત્તમ સાધુને રે, તે લહસી લવપાર. ઇણુ ૧૧૧૧
 દાંન સીયલ તપ ભાવના રે ચ્યારે લલા છઠ રે, તે માંહિ દાંન પ્રધાન;
 ભગવંત પહિલા સૈ મુખે એહ પ્રસંસિયો રે, બાણુઈ સહુ સંસાર. ઇણુ ૧૧૨૧
 એહ અધિકાર સુણી સાહુ શ્રાવક હરખીયા રે, દાન વડો સંસાર;
 સાલીભદ્ર સુખ સંપદા પામી દાંનથી રે, બાણુઈ સહુ સંસાર. ઇણુ ૧૧૩૧
 સંવત સતરૈ અડતાલાસૈ સમૈ રચ્યો રે, પ્રીય મેલિક અધિકાર;
 ભણુતાં ગુણુતાં ભવિ નિધ સંપન્ને રે, વરતે જ્યજ્યકાર. ઇણુ ૧૧૪૧
 પાટ્ટ પરંપર વીરતણા એહ બાણુયૈ રે, શ્રીવિજયદેવસૂરીસ;
 વાદીગજ ભંજણુ જિમ અભિનવ કેસરી રે, જીવો કોડિ વરિસઈ. ઇણુ ૧૧૫૧
 તસપટ ગૌતમ ઉપમ વિરુદ્ધ સદા લહ્યો રે, તપગચ્છ તિલક સમાન;
 શ્રીવિજયદેવસૂરીસર પદ્મ પ્રભાકરુ રે, રૂપઈ મયણુ સમાન. ઇણુ ૧૧૬૧
 તસગછ સૂરિ સવાઈ સિરોમણી રે, વિજયરત્નસૂરીસ;
 વાદીગજભંજણુ અભિનવ કેસરી રે, તેજ પ્રતાપ દિણુદ. ઇણુ ૧૧૭૧
 તસગછ સુવિહત શ્રી જયસાગર ઉવગાપ, આંખિલ તપ વર્દમાન;
 પૂરણુ જિણુ કિધો સદા રે, નામિં પાતિક બાચ. ઇણુ ૧૧૮૧
 ચોવિસ તિર્થકર પંચ કથ્યાણિક લેટીયા રે, મેટયા લવના પાપ;
 ચિત ચોખે કરી ચરણુકમલ સુદ્ધ રાખીયા રે, કીધો જિનવર બાપ. ઇણુ ૧૧૯૧
 તસ સીસ જપતપગુણુમણિકેરુ આગરુ રે, જીતસાગર ગણિરાય;
 તસ પદપંકજ ભાવ ધરી પ્રણુમી કરી રે, ગ્રન્થ રચ્યો સુખ દાય. ઇણુ ૧૧૨૦
 ધરમધુરંધર શ્રાવક ધોરી તિહાં વસે રે, રાયપુર નયર મઝારી;
 પ્રીયમેલિક ચોપઈ ચતુરાં ચિત રંજી રે, સ્વીય દાંના અધિકાર. ઇણુ ૧૧૨૧
 સીંહલ સિંહતણો સંબંધ સુણી હરખ્યા સહુ રે, દેજ્યો અઢળક દાન;
 દીધઈ ત્રિણુ જગમૈ જસકીરતિ વિસ્તરે રે, મહીયલ વાધઈ વાન. ઇણુ ૧૧૨૨
 સોલમી ઢાલ રાગ અનોપમ ધન્યસરી રે, માનસાગર કવિરાય;
 પામી સુખ સંપતિ દિનદિન અઢતી કલા રે, સહુરૂ તણે સુપસાય. ઇણુ ૧૧૩૧

॥ इति श्री सीहलकुमारस्य चउपदी सम्पूर्ण ॥

॥ संवत १७७४ व. मि० फागुण सुदी ५ दिने ॥

कतिपय शब्दों पर विचार

लेखक : श्रीमान् मूलराजजी जैन, M. A., L. L. B.

[प्रिन्सीपाल श्री आत्मानन्द जैन कालिङ्ग, अंबालासीटी]

१. जैन संस्कृत “आवलि, आवलिका”

आवलि, आवलिकाका साधारण अर्थ है “पंक्ति, माला” । लेकिन जैन संस्कृतमें इस शब्दका पंक्तिके अतिरिक्त ‘आपत्ति’ अर्थ भी होता है । देखिये—

तुरङ्गावलिका पुण्याद् विलयं यदि यास्यति ।

यन्त्रयुक्तप्रतोली द्रागस्योपरि पतिष्यति ॥२६२॥

रत्नसाराख्यसन्मित्रादावलीनां चतुष्टयम् ।

छुटिष्यति कुमारश्चेत् तदा राजा भविष्यति ॥२६७॥

[बुद्धिविजयकृत चित्रसेनपद्मावतिचरित्र]

इस अर्थमें जैन लेखकोंने यह शब्द संस्कृत “आपद्” के प्राकृतरूपसे ‘ल’ प्रत्यय लगाकर बना लिया है । जैसे—आपद् + ल + इका → प्राकृत ‘आवलिया’ ।

तुलना कीजिये—प्राकृत विञ्जुलिया=सं. विद्युत् + ल + इका ।

चित्रसेन—पद्मावतीका श्लोक ३५८ इस कथनका समर्थन करता है—

चित्रसेन नराधीश पुण्यपुण्यप्रभावतः ।

एतत्ते विलयं प्राप यज्ञोक्तापञ्चतुष्टयम् ॥३५८॥

जैन संस्कृतका यह शब्द हिन्दीमें अबतक मिलता है । परंतु हिन्दीके कोषकार आवलि शब्दसे परिचित न होनेके कारण इसकी व्युत्पत्तिमें भूल करते हैं । देखिये—

“औल [S. उप + प्लव ?] s. m. Any great calamity, (as a) plague, cholera, etc.

आवली, औली s. f. Any great calamity, mortal danger (=अली)”

Platts : *Hindustani Dictionary*,

२. अर्धमागधी “आलिसंदग”

जैन सूत्रोंमें खाने योग्य दाल, फली आदि धान्योंकी एक सूची मिलती है, जिसमें “कुल्लथ” के पश्चात् “आलिसंदग” शब्द आता है । स्थलोंके लिये देखिये “अभिधान राजेन्द्र” जहां भगवती ६, ७; स्थानाङ्ग ५, ३, सूत्र ४५९; दशवैकालिक तथा जम्बुद्वीपप्रज्ञप्ति टीकाका निर्देश है ।

कुल्लथ एक प्रकारकी फली होती है । आलिसंदग शब्दकी व्याख्या करते हुए श्रीमान् अभयदेवसूरिजी इसे भी एक प्रकारका चावला बतलाते हैं (चवलक प्रकार—) । दूसरे टीकाकार इसे चावला ही मानते हैं (चवलक एवान्ये) । स्थानाङ्गवृत्तिमें श्रीमान् अभयदेव—सूरिजी भी आलिसंदगको चवलक ही कहते हैं । अब चवलकका तात्पर्य चावल नहीं,

प्रत्युत एक प्रकारकी फल है, देखिये प्लैट की “ हिन्दुस्तानी डिक्शनरी ” में चौला शब्द =s.m. A kind of bean or pulse. (लोभिया, बोड़ा); तथा भाई काहनसिंह द्वारा संकलित “ गुरुशब्दरत्नाकरमहाकोष ” में “चावला”=एक अन्न, जो माषकी किस्मका होता है । इसकी फली बहुत लम्बी होती है । भारतवर्षमें चावलाकी पैदावार बहुत कम है । पंजाबमें होती ही नहीं, बंगालमें बहुत थोड़ा । यह गुजरात और कनाराके समुद्री तटपर होती है ।

फ्रांसके प्रसिद्ध विद्वान सिलवां लेवीका मत है कि आलिसंदगका व्युत्पत्तिमूलक अर्थ है “ सिकन्दरिया (अलैगैड्रिया) नगरीसे आया हुआ ” जो ईजिप्ट देशकी बन्दरगाह है । गुजरात और कनाराके समुद्री तट पर वहां से जहाज आते जाते थे । संभव है कि यह फली वहांसे आती हो और इसी लिये आलिसंदग कहलाती हो । आजकल भी कई एक वस्तुएं नगरोंके नामसे प्रसिद्ध हैं । जैसे—सहारनी=सहारनपुरका आम; नागपुरी=नागपुरका सन्तरा आदि । सिकन्दरका स्पष्ट उल्लेख भारती साहित्यमें केवल महाराज अशोककी धर्म-लिपियोंमें पाया जाता है, जहां शाहाबाज और मानसेहरामें “ अलिकसुदर ” तथा कालसीमें “ अलिक्यसुदल ” रूप मिलते हैं ।

उपर्युक्त कल्पनाका आधार है सिलवां लेवीका “ भारतीय साहित्यमें अलैगैडर और अलैगैड्रिया ” शीर्षक लेख, जो “मैमोरियाल सिलवां लेवी” Memorial sylvain Levi नामक ग्रन्थ में पृ. ४१३-२३ पर प्रकाशित हुआ है । पैरिस, सन् १९३७ ।

३. जैनसंस्कृत मुखरी=मुहर, सावरेन ।

मुखरी शब्द विनयधरचरित्रके पत्र १८ (ग्व) पर मिलता है, जिसका परिचय जैन सत्य प्रकाशके अंक नं. ८४ में कराया जा चुका है । प्रसंग इस प्रकार है : दो पथिक आपसमें बातें करते जा रहे थे । एकने कहा कि आज मैंने छः मुखरियां उपार्जन की हैं । उसका यह कथन एक लुटेरेने सुन लिया । लुटेरेने मुखरीका अर्थ सोनेकी मुहर समझकर उस पथिकको मार डाला, लेकिन जब उसकी तलाशी ली तो तांबेकी दमडियां मिलीं ।^१

मुखरी शब्द फ़ारसी भाषाके मुहर शब्दका संस्कृत रूप बनाया प्रतीत होता है । लेकिन संस्कृतमें मुहरके लिये मुद्रा शब्द मिलता है जिसे “ निष्क ” और “ दीनार ” भी कहते हैं । कई विद्वानोंका मानना है कि संस्कृत शब्द मुद्रा भी प्राचीन कालमें फ़ारसी भाषासे लिया गया था । चूंकि इस अर्थमें मुखरी शब्द संस्कृत कोषोंमें नहीं मिलता, इस लिये संभव है कि इसे विनयधरचरित्रके रचयिताने स्वयं गढ़ा हो ।

१, एकदा कोपि पान्थः पथिकेन वार्तां कुर्वन् याति मयाद्य षड् मुखर्यां उपार्जिताः । एता-
सामान्यद् वस्तु समानयिष्यामीति श्रुत्वा लुप्टाकेन व्यापादितः सुवर्णमुखरी भ्रान्त्या । तदनु दृष्टास्तान्न-
मय्यो लोकभाषया दमडी ।

નિહ્નવવાદ

લેખક: પૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રી ધુરધરવિજયજી

(ક્રમાંક ૯૫ થી ચાલુ)

સાતમા નિહ્નવ : શ્રી ગોળ્ડા માહિલ

(જીવ અને કર્મના સમ્બન્ધમાં વિપરીત દષ્ટિવાળા.)

(૧)

એક મુનિ બીજા કેટલાક મુનિઓ સાથે, વિશેષ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા વિશિષ્ટ જ્ઞાની પાસે જવાના ઈરાદાથી, વિહાર કરતા કરતા અનુક્રમે ઉજ્જયિનીમાં પધાર્યા. તે સમયે ત્યાં પરમ વૃદ્ધ આચાર્ય મહારાજ શ્રી ભદ્રગુપ્તસૂરિજી મહારાજ વિરાજતા હતા. તે મુનિએ તે ઉપાશ્રયમાં આશ્રય ગ્રહણ કરી પોતાનો ઉદ્દેશ તેઓશ્રીને વિદિત કર્યો. મહારાજશ્રી તેથી ધણા હર્ષિત થઈ તેમને કહેવા લાગ્યા : “વત્સ ! તું ધન્ય છે. કૃતાર્થ છે. શ્રીમાન છે. તું અહીં આવ્યો તે ધણું ઉત્તમ થયું. મારું આયુઃ હવે સ્વસ્થ માત્ર રહ્યું છે. માટે હું તારી પાસે એક માંગણી કરું છું: મને નિબમણા કરાવીને પછી તું તારી ઇષ્ટસિદ્ધિ માટે વિહાર કરજે.”

મુનિ ત્યાં સુધી ત્યાં રહ્યા. ભદ્રગુપ્તસૂરિજી મહારાજ અનશન કરી પંડિત મરણથી સ્વર્ગગામી થયા તે પહેલાં તેમણે મુનિને એક સૂચના કરી:

“વત્સ ! તું વજ્ર પાસે અધ્યયન કરવા ગય છે તો ખુશીથી અધ્યયન કરજે, પણ વજ્ર જ્યાં આહારપાણી વાપરતા હોય તે શયન કરતા હોય ત્યાં તેમની સાથે વાપરતો નહીં ને શયન પણ કરતો નહીં, અન્ય આવાસમાં વાસ કરજે. કેમકે જે એક વખત પણ વજ્ર સાથે વાપરે છે કે શયન કરે છે તે જો સોપક્રમી આયુષ્યવાળો હોય તો તે પણ વજ્રની સાથે જ અનશન કરી દેહને તજશે.”

‘જી, આપના કહેવા પ્રમાણે કરીશ.’ એમ કહી નિર્ધામણા કરાવી મુનિ આગળ વધ્યા. અને પુરી નામે નગરીમાં વજ્રસ્વામીજી મહારાજ વિરાજતા હતા, ત્યાં આવી નગરી બહાર રાત્રિ વિતાવી પ્રાતઃસમયે વજ્રસ્વામી પાસે પધાર્યા.

રાત્રિએ વજ્રસ્વામીને એક સ્વપ્ન આવ્યું હતું કે ક્ષીરપૂર્ણ પાત્ર તેમની પાસેથી કાઈ અતિથિએ આવીને પીધું. ધણું પીધું, સ્વસ્થ માત્ર પાત્રમાં રહી ગયું. સ્વપ્નફલ સંભળાવતા વજ્રસ્વામીએ મુનિઓને જણાવ્યું: ‘કાઈ અતિથિ મુનિ આજે અહીં આવશે અને અમારી પાસે પૂર્વનો અભ્યાસ કરી જ્ઞાનનો મોટો ભાગ ભણશે. પૂર્વશ્રુતનો અવશેષ માત્ર અમારી પાસે રહી જશે.’

મુનિ દ્રાદશાવત્ વન્દન કરી વજ્રસ્વામી પાસે ખેઠા, એટલે વજ્રસ્વામીએ પૂછ્યું: ‘ક્યાંથી આવો છો?’ મુનિએ કહ્યું: ‘પૂજ્ય તોસલિપુત્ર આચાર્ય મહારાજ પાસેથી.’ તમારું નામ મુનિ આર્થરક્ષિત છે?’ ‘જી’ વન્દનપૂર્વક મુનિએ કહ્યું. ‘સારું થયું, તમે અહીં આવ્યા તે. તમે ક્યાં ઊતર્યા છો?’ ‘જી અમે બહાર વસતિમાં આવાસ કરેલ છે.’ ‘મહાનુભાગ! બહાર વાસ કરીને અધ્યયન કેમ કરી શકશો? શું તમારી જાણ બહાર છે કે અધ્યયન તો ગુર્વાવાસમાં વસીને કરવું જોઈએ.’

[૨૨]

શ્રી જૈન મત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૯]

‘આચાર્ય શ્રી ભદ્રગુપ્તસૂરિજી મહારાજની આજ્ઞાથી અમારે જુદા આવાસમાં વાસ કરવો પડ્યો છે.’ ‘યુક્ત છે. પૂજ્યસ્થવિર ભગવન્ત કદી મિથ્યા ન કહે. તમે યથાર્થ કર્યું છે.’

(૨)

“અન્ધો ! આપશ્રીને અધ્યયન કરતાં વર્ષો વીત્યાં. આપના આગમનની પ્રતીક્ષા કરતાં માતાપિતા, ભાઈભગિની આદિ અન્ધુવર્ગ વિહ્વળ અને દુઃખી થઈ રહ્યો છે. જો કે આપે સ્નેહનો ત્યાગ કરેલ છે, ને સાક્ષાત્ વજ્રતુલ્ય વજ્રસ્વામીજી પાસે રહીને વૈરાગ્ય વજ્રથી પ્રેમ-પર્વતના ચૂરેચૂરા કરી નાખ્યા છે તોપણ કલ્યાણના કારણભૂત કારુણ્ય તો આપનામાં છે જ. શોકસાગરમાં ડૂબતા સ્નેહીવર્ગનો ઉદ્ધાર કરવો આપને ઉચિત છે. માટે આપ દશપુર પધારી સર્વને દર્શનનો લાભ આપો.” એક દિવસ આચાર્ય કલ્પમિત્રે સાત્રલ અરજ કરી.

આચાર્ય રક્ષિતજી અને આચાર્ય કલ્પમિત્ર અને સહોદર ભાઈ થાય. દશપુર નગરમાં સોમદેવ નામના ચુસ્ત બ્રાહ્મણને ત્યાં રુદ્ર સોમા નામે જૈનધર્મમાં અભિરુચિવાળી બ્રાહ્મણીથી તેમનો જન્મ થયો હતો. ઉપવીત થયા બાદ તરત આચાર્ય રક્ષિતજીએ પિતા પાસેથી તેમનો સર્વ જ્ઞાનખજનો સ્વસ્થ સમયમાં મેળવી લીધો. ને વિશેષ અભ્યાસ માટે પાટલીપુત્ર નગરમાં ગયા. ત્યાં છયે અંગ સહિત ચાર વેદ, મીમાંસા, ન્યાય, પુરાણ, અને ધર્મશાસ્ત્ર એમ ચૌદે વિદ્યાઓ કડકડાટ કંથરથ કરી દશપુર પાછા આવ્યા. રાજ્યે ચતુર્વેદી વિદ્વાનનો, બહુમાન સહિત હાથીના હોદ્દા ઉપર આરૂઢ કરી, સામૈયા પૂર્વક નગર પ્રવેશ કરાવ્યો. નગરના સર્વ જન તેમને મળવા આવ્યા. ભેટણા કરીને તેમની પ્રશંસા કરતા પાછા વળ્યા. એક દિવસ માત્રમાં તે મહાશ્રીમન્ત થઈ ગયા. છેવટ તેમને વિચાર આવ્યો કે મારી માતા, જેણે મને જન્મ આપ્યો છે, આટલી ઉચ્ચ રિચિતિમાં મૂક્યો છે, મારામાં બાલ્યાવસ્થાથી શુભ સંસ્કાર રેડ્યા છે તેને હું હજી સુધી ન મળ્યો, સૌથી પ્રથમ મારે તેની પાસે જઈ તેને અભિનંદન કરવું જોઈએ. તો હવે શીઘ્ર જઈ માતાને મળું ને મારા વૃતાન્તથી તેને આનન્દિત કરું. તરત તે માતા પાસે આવ્યા. વિનયપૂર્વક પગે પડ્યો. ‘ચિરાયુ ને અમર થા’ એમ આશીર્વાદ આપીને માતાએ સામાન્ય જનની માફક મૌન ધારણ કર્યું. ‘હું વિદ્યારૂપ સાગરનો પાર પામીને આવ્યો છતાં હે માતા, તું પહેલાંની માફક પ્રેમપૂર્વક કેમ બોલતી નથી ને મૌન ધારણ કરે છે? શું મારી ભક્તિ કે વિનયમાં તને ખામી જણાય છે.’ માતા બોલી: “પુત્ર ! હિંસાના ઉપદેશથી ભરેલ અને નરકમાં લઈ જનાર વિદ્યા ભણવાથી શું? મારી કૃપે જન્મેલા તને નરક પ્રત્યે જતો જોઈને હું આનન્દ કેમ પામું? કાદવમાં ખૂતેલ ગાયની માફક ખેદમાં નિમગ્ન થઈ હું દુઃખિત છું. તારા ભણતરથી મને સર્વથા અસંતોષ છે. જો તને મારામાં શ્રદ્ધા હોય તો સ્વર્ગ અને મોક્ષના કારણભૂત દષ્ટિવાદનું અધ્યયન કર.”

“મા ! મને દષ્ટિવાદ કેાણે ભણાવશે? જે તે વિષયના જ્ઞાતા હોય તેમને બતાવ. હું તેમની પાસેથી તે શીખીશ.” માતાએ કહ્યું: “સાધુઓ-જૈન મુનિઓ દષ્ટિવાદ જાણે છે, તું તેમનો ઉપાસક બન. તેમની સેવા કરીને દષ્ટિવાદને શીખ.” પુત્રે કહ્યું: “તારું વચન મને માન્ય છે. તે ચુરુ પણ મને પ્રમાણ છે. તેમનું નામ ને ઠામ મને બતાવ, હું તેમની પાસે જઈશ.” પુત્રના વિનયથી હર્ષિત થયેલી માતાએ વસ્ત્રના છેડા વડે આચાર્ય રક્ષિતજીને વીંજતા વીંજતા કહ્યું: “આચાર્ય શ્રી તોસલીપુત્ર મહારાજ આપણી ધિક્કુવાટિકામાં વિરાજે છે. તેમની

અંક ૧]

નિભૂનવવાદ

[૨૩]

પાસે જ, તેઓ તને દષ્ટિવાદ ભણાવશે.” “સવારે તેમની પાસે જઈશ ” એમ કહી આર્ય-રક્ષિતજી દષ્ટિવાદના જ વિચાર કરતા કરતા રાત્રિમાં સૂતા.

સવારે માતાને પૂછીને આર્ય રક્ષિતજી દષ્ટિવાદના અધ્યયન માટે ચાલ્યા. માર્ગમાં તેમના પિતાના મિત્ર તેમને મળવા માટે આવતા હતા, તે સાથે મળ્યા. તેઓ ભેટણા માટે નવ શેરડીના સમ્પૂર્ણ સાંઠા ને એક થોડા કપાયેલ ખંડ લઈને આવતા હતા. રસ્તામાં આર્યરક્ષિતજીને જોઈને, તે તેમને ઝાળખતા ન હતા. છતાં, દિવ્યાકૃતિ અને દિવ્ય તેજથી અનુમાને ઝાળખી પૂછ્યું: “તમે જ આર્યરક્ષિત જો ?” આર્યરક્ષિતે મસ્તક નમાવી મૌન ભાવે હકાર ભણ્યા. એટલે તે તેમને ભેટી પડ્યા. અને બોલ્યા: “આ શેરડીના સાંઠા હું તમારે માટે લાવ્યો છું. તમે કંઈ તરફ જાવ છો ?” “હું બહાર જઉં છું. આપ તે સાંઠા મારી માતાજીને આપજો ને કહેજો કે બહાર જતા આર્યરક્ષિતને આ પ્રથમ શુકન થયેલ છે.” બ્રાહ્મણે જઈ તે પ્રમાણે કહ્યું. ત્યારે માતાએ વિચાર્યું કે આ શુકનથી મારો પુત્ર નવ પૂર્વ સમ્પૂર્ણ ભણીને દશમાં પૂર્વના ખંડને ભણશે.

શ્રી તોસલિપુત્ર મહારાજના ઉપાશ્રય પાસે આવી આર્યરક્ષિતજીએ વિચાર્યું કે ગુરુ મહારાજ પાસે જઈ શું વિનય કરવો એ મને ખબર નથી. રાગની માફક ગુરુની પાસે પણ જેમ તેમ જવું એ પરિચિતને પણ યોગ્ય નથી તો હું તો અપરિચિત છું. માટે કોઈ શ્રાવક આવે તેની સાથે જઈ એ ઉચિત છે. એમ વિચારી આર્યરક્ષિતજી બહાર કોઈ શ્રાવકની પ્રતીક્ષા કરતા બેઠા, અને મધુર સ્વરે સ્વાધ્યાય કરતા સાધુઓને સાંભળતા-સાંભળતાં તેઓ ત્યાં યુગની માફક તસ્લીન થઈ ગયા. તેટલામાં તે સમયે પ્રાતઃવંદન માટે ઢઢૂર નામે શ્રાવક ત્યાં આવ્યા. તેની સાથે આર્યરક્ષિતજીએ પણ ત્રણ વખત ‘નિરિસહી’ કહેવા પૂર્વક પ્રવેશ કર્યો. ધરિયાવહી પડિક્કમી આચાર્ય મહારાજ આદિ સર્વ સાધુઓને વિધિસહિત ઢઢૂર શ્રાવકે વંદન કર્યું. તીવ્ર ક્ષયોપશમ અને શીઘ્ર ગ્રહણશક્તિના બળે આર્યરક્ષિતજીએ પણ તેની પાછળ પાછળ સર્વ સાંભળીને યાદ રાખી વિધિપૂર્વક વંદનાદિ કર્યું, ને યાવત જાને પૂંજીને આજ્ઞાને બેઠા. આર્યરક્ષિતજીએ ઢઢૂર શ્રાવકને અભિનંદન ન કર્યું તે કારણે આચાર્ય મહારાજને લાગ્યું કે આ કોઈ અભિનવ શ્રાવક છે. સાવચ્છ કાર્ય-પાપપ્રવૃત્તિ જોણે ક્ષણ માત્ર પણ પૂર્વે ત્યજી છે તે પછીનાને માટે અભિવંદનીય છે. આ આશ્રાયને લુહિમાન માણસ પણ શિક્ષણ વગર ક્યાંથી જાણી શકે ? એટલે આચાર્ય મહારાજે ધર્મલાભ પૂર્વક પૂછ્યું: ‘તમે કોની પાસેથી ધર્મવિધિ શીખ્યા છો ?’ ‘આ શ્રાવક પાસેથી મને ધર્મપાત્ર થયેલ છે. અન્ય પાસેથી નહીં’ આર્યરક્ષિતજીએ ઉત્તર આપ્યો. પાસે રહેલ મુનિએ પણ પરિચય કરાવતાં કહ્યું ‘ભગવન્ ! વેદવેદાંગના પારગત વિદ્વાન્ આ આર્યરક્ષિતજી આર્યા રુદ્રસોમાના પુત્ર છે. હાથીના હોદા પર રાજ્યે જેમનો પ્રવેશ કરાવ્યો હતો, તે આજે આ શ્રાવકચારને અનુસરે છે એ અદ્ભુત છે.” “શું શરીરધારીઓ નવા નવા ભાવપરિણામને ન પામી શકે ? હવે હું શ્રાવક છું.” એમ કહી આર્યરક્ષિતજીએ આચાર્ય મહારાજને વિનંતી કરી કે ‘ભગવન્ ! દષ્ટિવાદ ભણાવવાનો મારા પર અનુગ્રહ કરો. વિવેક વગર મેં નરકમાં લઈ જનાર હિંસાપદ્ધેશક સર્વ શાસ્ત્રનું અધ્યયન કર્યું પણ હવે મને અહિંસક શાસ્ત્રોના અધ્યયનની તીવ્ર રુચિ છે.” શાન્ત અને યોગ્ય જાણી આચાર્ય મહારાજે કહ્યું: “જો દષ્ટિવાદ ભણવાની અભિલાષા હોય તો દીક્ષાગ્રહણ કરો. દીક્ષિત થયા પછી તમને ક્રમે કરીને તેનું અધ્યયન કરાવાશે.”

[२४]

श्री जैन सत्य प्रकाश

[वर्ष ६]

“मने दीक्षा आपो. मारा मनोरथ पूरवाने कामधेतुकल्प दीक्षा मने क'र्ष दुष्कर नथी. परन्तु मारी अेक विन'ती छे के मारी उपर कृपा करीने मने दीक्षा आपीने तरत आपे अन्य स्थाने विहार करवे जेध'शे, केमके राज्ज अने नागरिका जे हूं अर्द्धा होध'शे तो मारा तरङ्गना प्रेमने कारखे मने स'यमथी व्युत पणु करशे.” आर्यरक्षितअये कहुं. आचार्य महाराज तेमने दीक्षा आपीने अन्यत्र विहार करी गया, अने सारी रीते बाण्णावी विशेष बाण्णाववा माटे तेमने श्री वज्रस्वामीअ पासे भोक्किया. त्यां केटवांक वर्ष आद तेमना बाध तेमने भोलाववा आव्या, ते आपणु पूर्वे जेध' गभा.

आर्यरक्षितअ महाराज बाधना आग्रहने पश शुं करे छे ? तथा तेमना शिष्य-मांना अेक शिष्य सातभा निहव क्वी रीते थाय छे ? ते सर्व हवे पक्षी जेध'शुं. (यालु)

‘ ठवणासचे ’

लेखक:—पूज्य मुनिमहाराज श्री विक्रमविजयजी

ता. १६-३-४२ के ‘स्थानकवासी जैन’ पत्रमें डोसीजीने जो लिखा है उसका जवाब इस प्रकार है ‘जैसे लाठीके घोड़े बनाकर खेलेते हुए लडकोंके आगे तेरे घोडेको इधर हटाव ऐसे बोला जाता है, न कि तेरी लाठीको हटाले ऐसा। यहां स्थापनाके सत्यका बराबर अर्थ निकलता है।’ ऐसा सूरिजीका कथन है। तुम—‘हमें भी मान्य है, यही भाव हमने भी बताया है, परंतु इससे मान्य मूर्तिपूजा तो सिद्ध नहीं होती है’ ऐसा भी कहते हो और आगे चलकर स्थापनाके नाते ब स्थापनाकारको बुरा नहीं लगे इसीलिये लाठीको घोडा कहा जाता है’ ऐसा भी लिखते हो। जरा सोचो, स्थापनाकारको बुरा क्यों लगे ? उसको लाठी कह देनेसे, स्थापनाकारको अप्रसन्नतारूप अशुभ भाव उत्पन्न होता होगा, और उसको घोडा कहनेसे स्थापनाकारको प्रसन्नतारूप शुभ भाव उत्पन्न होता होगा तब ही न ? असदृश घोडेकी स्थापना भी जैसे स्थापनाकारको शुभ भावोत्पादक होती है, उसमें कोई भी खलेल नहीं डालना चाहीप, डाले तो पाप है, इसी तरह सदृश मूर्तिमें स्थापना भी स्थापनाकारको शुभ भावोत्पादक है, एवं उसमें खलेल डालनेसे मूर्तिविरोधियोंको महापाप लगता है, यह भी मान्य ही हुआ। २०-२५ लाठियोंका बयान भी उचित ही है। साक्षात् जो वस्तु जितना काम कर सकती है, स्थापित वस्तु या नाम भी इतना ही काम करता है ऐसा कौन मानता है ? स्थापित वस्तु सर्वथा काम नहीं करती है, यही तो हमारा खंडनीय विषय है।

सोलहवें प्रकरणको आलोचनाके उपर जो आक्षेप किया है, यह तुम्हारी स्याद्वादकी सर्वथा अनभिज्ञताको बता रहा है। जिस तरह नाम जड होते हुए भी वह भगवानका वाचक होनेसे उसका भगवानसे कथंचित् अभेद है, उसी तरह मूर्ति (स्थापना) के साथ भी उनको कथंचित् अभिन्नता है। ‘कौनसा पर्याय मूर्तिमें है’ यह प्रश्न उपेक्षणीय है, क्योंकि मूर्तिके पर्याय बंध है, ऐसा सूरिजीने कहा ही नहीं है, आर जो कहा उसका मतलब तुम

समझे ही नहीं । ' कथंचित् क्यों ? सर्वथा कहनेमें क्या शर्म आती हैं ? ' यह प्रश्न भी उपेक्षणीय ही है, क्योंकि कोई भी जैन सर्वथा भेद या सर्वथा अभेदका व्यवहार करता ही नहीं, करे तो वह जैन नहीं, मिथ्यान्वी है । और ' कथंचित् भिन्नका मतलब तो थोड़ीसी भिन्नता बहुतसी एकता है ' ऐसा लिखते हो यह भी केवल लिखना मात्र ही है । कथंचित् अभिन्नका यह मतलब कहाँसे पाया ? मनमानी करना हो तो, कथंचित् भिन्नका मतलब बहुतसी भिन्नता थोड़ीसी एकता क्यों न हो ? एवं च यह मतलब ही गलत होनेसे ' पत्थर आदिकी मूर्तिमें भावस्वरूपकी अधिक एकता किस तरह हैं ? ' इस प्रश्नका उत्तर देना भी अनावश्यक ही है; क्योंकि कथंचित् भिन्नताका यह अर्थ है ही नहीं । ' मैं जानना चाहता हूँ कि पत्थर आदिकी मूर्तिसे प्रभुकी एकता किस तरह हो सकती है ' । इसका उत्तर यही हैं कि जिस तरह जड नामसे हो सकती हैं । और ' सूरिजीके न्यायसे भी वह सिद्ध होता है ' इत्यादि जो लिखा है वह भी उन लेखोंका विपरीत अर्थ समझके ही लिखा है । कुंभारका जो महावीररूप नाम पर्याय है, वह भगवानका पर्याय नहीं है, और मूर्ति तो भगवानका पर्याय है । जब भगवानका पर्यायभूत नाम वंघ है, तब उन्हींकी पर्यायभूत मूर्ति (स्थापना) भी वंघ ही है, यह स्वयंसिद्ध है । और ' कुम्हारका पुत्र महावीरत्वसे रहित होनेसे वंदनीय नहीं तो गुणरहित मूर्ति पूजनीय क्यों ? ' । यह प्रश्न भी असंगत है, क्योंकि कुम्हारके अवंदनीयत्वमें महावीरत्व-राहित्य प्रयोजक है । ऐसे मूर्तिमें गुणरहितत्व अभीतक सिद्ध नहीं है ।

' नामस्मरण भावस्वरूपका होता है ' यह भी असंभवित हैं । नाम और भावका कोई संबंध नहीं हो सकता है । नाम मूर्त है, और भाव अमूर्त है, तो भी संबंध है तो मूर्ति और भावका संबंध क्यों नहीं ? जिससे ' मूर्तिपूजा करते हैं भावसे भिन्न स्थापनाकी पूजा ' ऐसा कहते हो । ' नामस्मरण व मूर्तिपूजामें इतना बड़ा अंतर है, स्मरण करनेवाला मूल वस्तुको ही यादकर नाम लेता हैं, किन्तु मूर्तिपूजक तो मूल वस्तुसे भिन्न दूसरी चीजकी पूजा करते हैं अत एव नामस्मरण करनेसे मूर्तिपूजाकी समानता नहीं हो सकती, ' यह भी केवल पाक्षिक आप्रहमात्र है । नामस्मरण और मूर्तिपूजामें किसी प्रकारका अंतर हैं ही नहीं, जैसे भावसे मूर्ति भिन्न है, ऐसे नाम भी भिन्न है । जिस प्रकार मूल वस्तुको यादकर उससे भिन्न नामको स्मरते हैं, इसी प्रकार मूल वस्तुको ही यादकर मूर्तिकी भी पूजा की जाती है, तो अंतर कहाँ रहा ? ' कल्पित आकृतिके सिवा मूर्तिमें जैसा कोई संबंध नहीं है ' कहते हो उसी प्रकार कल्पित घाचकत्व संबंधके सिवा दूसरा कोई संबंध नामके साथ है ही नहीं, इस लिये तुमको नामस्मरण भी नहीं करना चाहिए । अतएव नाम और मूर्तिमें समानता होनेसे ही मूर्तिको नहीं माने तो नामका भी स्मरण त्यजनीय ही है । प्रमाण समान होने पर भी एक देशमें ही आप्रह करना कदाप्रह ही है, प्रामाणिकता नहीं ।

विधवा स्त्रीका पतिनामस्मरणका दृष्टान्त भगवत्नामस्मरणके साथ बिल्कुल संगत है । प्रभुके नामका स्मरण करनेवाला भी प्रभुको परोक्ष समझकरके ही करता है, और स्त्री भी

पतिकों परोक्ष समझकरके ही उसका नामस्मरण करतो है। जैसे वह विधवा स्त्री पतिसे साक्षात् होनेकी आशा नहीं रखती है, उसी प्रकार प्रभुके नामस्मरण करनेवाले भी प्रभुसे साक्षात् होनेकी आशा नहीं रखते, तो यह सब पतिनामस्मरणके साथ प्रभुनामस्मरणका समान धर्म होनेसे दृष्टान्त असंगत कैसे हो सकता है ? और जैसे तुम्हारे कथनके अनुसार विधवा पतिका नाम लेनेसे उससे साक्षात् होनेकी आशा नहीं रखती कारण सधवा नहीं हो सकती है, उसी तरह तरह प्रभुके नामस्मरणसे भी प्रभुके साक्षात् होनेकी आशा न होनेसे नामस्मरण निरर्थक सिद्ध हो जायगा, यही उदाहरणकी सफलता है, और यहां ठीक भी जम गया। और 'विधवा परोक्ष मानकर स्मरण करतो है, और आप प्रत्यक्ष मानकर पूजा करते हैं।' इत्यादि लेख भी असंगत हैं, क्योंकि वह परोक्ष मानती है और हम प्रत्यक्ष मानकर मूर्ति पूजते हैं। नामस्मरणके साथ तो दृष्टान्त बराबर संगत है, क्योंकि उभयत्र स्मरण होनेसे परोक्ष है, अतएव हमारे विषयमें वह दृष्टान्त नहीं हो सकता है।

'भावस्वरूपसे भिन्न नामनिक्षेपको यदि हम वैदनीय मानते तब तो आपका उदाहरण सफल हो सकता' यह कथन भी असत्य है। नाम तो भावसे भिन्न ही है, यह बात उपर बताई है। ऐसा होने पर भी उसका भावसे कथंचित् अभेद है, अतएव पूजनीय भी है ही।

'हमारा उदाहरण सफल और सार्थक है' यह भी लेख निरर्थक है। वह तो पतिको परोक्ष समझती है और मूर्तिपूजक तो प्रत्यक्ष समझते हैं यह तुमने ही पूर्वमें लिख दिया है अतएव वह थाल्यादि नहीं रखती है, और मूर्तिपूजक पूजासामग्री रखते हैं, इस लिए स्मरणका यह दृष्टान्त सफल और सार्थक है, और मूर्तिपूजाके विषयमें यह उदाहरण विरुद्ध है, इस लिए मूर्तिपूजाको अप्रामाणिक करनेके लिए दूसरा ही उदाहरण पेश करना होगा।

'हुंडी वा नोटके जो रुपैया मिलते हैं वो रुपैयाँकी स्थापनाके संबंधसे नहीं, किन्तु उनके स्वतः भावसे प्राप्त होते हैं,' यह लिखना गलत है। यदि नोट स्वतः भावसे चलते हों तो विदेशोंमें भी चलने चाहिए, किन्तु चलते नहीं हैं, अतः स्वतः भावसे चलते हैं कहना गलत ही है। और नोट व हुंडी स्वतः के भावसे प्राप्त हो तो नोटके समान हुंडी भी सर्वत्र रुपैयाँकी प्रापक होनी चाहिए। रुपैया जो आजकल मुद्रासहित चांदीका गोलाकारविशेष देखा जाता है, वो ही भाव है, नोट और हुंडी उसकी स्थापना ही है।

सूरिजीने—भाव रुपैयाँकी अपेक्षया हुंडी और नोट स्थापना ही है, और हुंडी और नोट—रूपसे वे भाव ही है—ऐसा जो कहा है वह बिल्कुल यथार्थ और प्रमाणसंगत है।

इस तरह अनेक प्रमाणोंसे और सूत्रोंसे भी भावोलासकत्वेन स्मरणीय समझते हुए भी इतरोके तथाविध कार्यका अनादर करना यह एक मनुष्यके एक अवयवकी सेवा शुश्रूषा करना और अपर अवयवको दण्डादिसे ताडन करना ही है। इस लिये जो प्रमाणसिद्ध पदार्थोंको मान्य करते हैं, उन सबके लिये 'गुरुविरहम्भि गुरुठवणा' इत्यादि शास्त्रवाक्य और प्रमाण अवश्य ही उपकारी ही है, न कि अप्रामाणिकोंके लिए।

કવિ શ્રી સમયસુંદર ઉપાધ્યાયે કરેલું

વિ. સં. ૧૬૮૭ ના ભયંકર દુઃકાળનું વર્ણન

સંગ્રાહક—પૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રી મહિમાપ્રભવિજયજી

પરમ પૂજ્ય પ્રાતઃસ્મરણીય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયલાવણ્યસૂરીશ્વરજી મહારાજના જ્ઞાનભંડારનાં પુસ્તકોની યાદી તૈયાર કરતી વખતે, કવિશ્રી સમયસુંદર ઉપાધ્યાયવિરચિત 'વિશેષશતક' ની ઇપાયેલી પ્રત જોવાનો પ્રસંગ સાંપડ્યો. આ ગ્રંથની અંતિમ પુષ્પિકા જોતાં એ ગ્રંથ શ્રી મેડતાનગરમાં વિ. સં. ૧૬૭૨ માં રચવામાં આવ્યો હતો. જે હસ્તલિખિત પ્રતના આધારે આ ગ્રંથનું મુદ્રણ કરવામાં આવ્યું છે તે પ્રત વિ. સં. ૧૬૮૭ માં કર્તાએ પોતાના હાથે જ લખેલી છે. અને તે પ્રતમાં અંતમાં પુષ્પિકા આપ્યા પછી વિ. સં. ૧૬૮૭ માં પહેલા ભયંકર દુઃકાળનું વર્ણન કરતા ચાર શ્લોકો કર્તાએ મૂક્યા છે. માત્ર ચાર શ્લોકો જેટલા ટૂંક વર્ણનમાં પણ કર્તાએ તે વખતના દુઃકાળનો તાદૃશ ચિતાર આપ્યો છે. એ વર્ણન જાણે અત્યારના જ સમયને અનુલક્ષીને ન લખાયું હોય એવું લાગવાથી અહીં પ્રગટ કરવામાં આવ્યું છે.

મુનિવસુષોડશવર્ષે ગુર્જરદેશે ચ મહિત દુષ્કાલે ।
 મૃતકૈરસ્થિગ્રામે જાતે શ્રીપત્તને નગરે ॥ ૧ ॥
 મિશ્રુમયાત્ કપાટે જટિતે વ્યવહારિભિર્મિશં બહુમિઃ ।
 પુરુષૈર્માને મુક્તે સાદતિ સતિ સાધુષર્ગોઽપિ ॥ ૨ ॥
 જાતે ચ પશ્ચરજતૈર્ધાન્યમાણે સકલવસ્તુનિ મહર્થ્યે ।
 પરદેશગતે લોકે મુક્ત્વા પિતૃમાતૃવન્ધુજનાન્ ॥ ૩ ॥
 હાહાકારે જાતે મારિકૃતાનેકલોકસંહારે ।
 કેનાપ્યદૃષ્ટપૂર્વે નિશિ કોલિકલુષ્ટતે નગરે ॥ ૪ ॥
 તસ્મિન્સમયેઽસ્માભિઃ કેનાપિ ચ હેતુના ચ તિષ્ઠદ્ભિઃ ।
 શ્રીસમયસુન્દરોપાધ્યાયૈલ્લિખિતા ચ પ્રતિરેષા ॥ ૫ ॥
 મુનિમેઘવિજયશિષ્યો ગુરુમક્તો નિત્યપાર્શ્વવર્તી ચ ।
 તસ્મૈ પાઠનપૂર્વં દત્તા પ્રતિરેષા પઠતુ મુદા ॥ ૬ ॥
 પ્રસ્તાવોચિતમેતત્તુ શ્લોકષટ્કં મયા કૃતમ્ ।
 વાચનીયં વિનોદેન ગુણગ્રાહિવિદારૈઃ ॥ ૭ ॥

અર્થ—(૧) સં. ૧૬૮૭ ની સાલમાં ગૂજરાતમાં મોટો દુકાળ પડવાથી, શ્રી પત્તન (પાટણ) શહેર મડદાંઓના લીધે હાડકાઓના સમૂહ જેવું થઈ ગયું હતું. (૨) ઘણાખરા શેઠીઆઓ લિખારીઓની બીકથી બારણાંઓ બંધ કરી દેતા હતા, પુરુષોએ માન-સન્માન મૂકી દીધું હતું અને સાધુસમુદાય પણ હેરાન થતો હતો. (૩) અનાજનો ભાવ પાંચ રૂપિયે મળ્યો તો થઈ ગયો હતો અને બીજી બધી વસ્તુઓના ભાવ પણ બહુ વધી ગયા હતા, અને લોકો પિતા-માતા ભાઈ વગેરેને છોડીને પરદેશ ચાલ્યા જતા હતા. (૪) મરકીના લીધે અનેક

[૨૮]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૯]

મનુષ્યોનો સંહાર થવાથી, પહેલાં કોઈએ નહીં જોયેલ એવો, હાહાકાર થઈ ગયો હતો અને રાત્રે કોળી લોકો નગરમાં લૂંટ ચલાવતા હતા. (૫) આવા વખતમાં કોઈક કારણસર (પાટણમાં) રહેતા એવા અમે-શ્રી સમયસુન્દર ઉપાધ્યાયે-આ નકલ લખી. (૬) અને શુરુલક્ષ્મ અને હમેશાં પાસે જ રહેતા એવા મુનિ મેઘવિજય નામના શિષ્યને અધ્યયન કરાવવા પૂર્વક આ પ્રતિ અમે આપી. તે હમેશાં આનંદપૂર્વક લખેા ! (૭) પ્રસંગને અનુકૂળ એવા આ છ શ્લોકો મેં બનાવ્યા છે તે શુભશ્રાહી વિદ્વાનો વિનોદપૂર્વક વાંચેા !

શ્રીજિનેન્દ્રસૂરિ-સજ્ઞાય

અન્વેષક-પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયયતીન્દ્રસૂરિજી

(ચાલ-કઢ્ઢાની)

આજ ગચ્છરાજ મહારાજ માંને મલ્યા, મુજ શાસનદેવ તૂઠા ।
 રચણચિંતામણિ કલ્પ ફલિયો કહું, આજ સુરધેનુ મુજ ગેહ બૂઠા ॥૧॥
 સોહમવંશ મેં હીર જિસડા હુઆ, રચણધર્મ વિરુદ સુજસ ધારું ।
 સોહની સૂરતિ મોહની મુરતિ, દેસ્તિયો સાધુપતિ સુદીદારું ॥૨॥
 પાટ તપગચ્છ તપે ઠાટના કારણે, ઘાટ વિધુનાથ સુઘડ ઘડિયો ।
 જગત મેં વીર યું ધીર તો જાણિયે, હેમરી મુદ્દહી હીર જડિયો ॥૩॥
 મરુધરદેશમેં નગર બહુ મોટકો, શહર સોજત જગમાર્હી સોહે ।
 ઓસવંશે સુગુરુ આયને ડપન્યા, મહીચલ વિચરંત મોહે ॥૪॥
 ચંદ અરુ વેદ વસુ શશિધર વરસે (૧૮૪૧) સહી, ધવલ મૃગશિર વિધુવાર આયો ।
 વનિ(દિ)ય દસમી દિને અમૃતવેલા સુખદ, પ્રગટ તપગચ્છનો પાટ પાયો ॥૫॥
 મરુધરદેશ મેં સંઘ ને બહુ મુનિવર મલ્યા, શહર જૈતારણે તલ્લ સાજે ।
 વાણિ અમૃત જિસી વદન તુજં વરસતી, ગુહિર આઘાઢ જલધાર ગાજે ॥૬॥
 મૂરિ રણતૂરિ બાજિત્ર બહુલા બજે, ગોરડી બહુલી વાહ લગાવે ।
 ઘૂમણી દેવતી હુંછની લેવતી, થાલ ભર મોતિયાં ગુરુ વધાવે ॥૭॥
 માતા ગુમાનદે જાત ણહવો જન્યો, તાત હરચંદરો વંશ તારુ ।
 પુન્ય અંકૂર મમ સુરઘટ કિયો, સયલ સંસારના કાજ સારુ ॥૮॥
 ક્રોડ દિવાલિયે રાજરો જસ ઝરો, પ્રબલ જિનેન્દ્રસૂરિ પ્રતાપી ।
 વિવુઘ આગમતણો શીઘ વલ્લભ વદે, થિર લગ્ન અડગ તુજ્ઞ થાપી ॥૯॥
 સંવત્ ૧૯૨૨ ભાદ્રવસુદિ ૧૧ દિને લિ૦ મુવનસાગરેણ. સીરોહીનગરે
 (મૂપેન્દ્રસૂરિ-જ્ઞાનમંડાર વિ૦ નં૦ ૮)

તપાગચ્છાધિરાજ શ્રી વિજયપ્રલસૂરિનો

સં. ૧૭૨૩ નો ક્ષેત્રાદેશપટ્ટક

સંગ્રહક-શ્રીયુત પં. અંબાલાલ પ્રેમચંદ શાહ

જૈનોની સંઘીય વ્યવસ્થાનાં જે જે ઐતિહાસિક સાધનો પ્રાપ્ત થતાં જ્ય છે તે પરથી જૈન સાધુઓ અને શ્રાવકોની પારસ્પરિક મર્યાદાનો ખ્યાલ આવે છે. સાધુઓ જેઓ ગચ્છપતિ આચાર્યની આજ્ઞામાં રહી આખા ઘમ્મોનું યથાર્થ રીતે પ્રાલન કરતા તે ક્ષેત્રાદેશપટ્ટકો ઉપરથી, અને શ્રાવકો પોતાની સહીથી પોતાના ગામ-નગરમાં આચાર્યને જ્યેષ્ઠ સ્થિતિ-ચાતુર્માસ માટે વિનતિ કરતા તે વિહસિપત્રો પરથી જ્યેષ્ઠી શકાય છે. આથી શ્રાવકોની વિહસિ-વિનતિ અને આચાર્યોના આદેશમાં ધર્મમૂલક મર્યાદા-લાવના સચવાઈ રહેતી. આમ ઘટતી સંખ્યામાં પણ જૈનસંઘનું સંગઠન જીવિતરૂપ બની રહેતું. આજના સમાચારપત્રો અને રેલગાડીના વિદ્યુદ્વેગી જડયુગમાં આવાં આદેશ-પટ્ટકો અને વિહસિઓ અદૃશ્ય બન્યાં છે.

શ્રાવકો પોતાના ગામ-નગરમાં ચાતુર્માસ માટે ગચ્છપતિ આચાર્યને વિનતિ કરતા-લખાતા. જે સ્થળેથી વિનતિ આવી હોય તે અને ક્ષેત્રસ્પર્શનાને યોગ્ય ખીજાં નગરોમાં સ્વયં ગચ્છપતિ આચાર્ય પોતાના આજ્ઞાનુવર્તી સમુદાયમાંથી સામાન્ય રીતે ઉપાધ્યાય, પંચાસ, પંડિત આદિ પદવી ધરાવનારા યોગ્ય સાધુઓને તેમના શિષ્યાદિ વર્ગ સાથે તે તે ગામ-નગરમાં ચાતુર્માસ કરવા માટે નિર્ણય આપતા. આવા નિર્ણય આદેશનો ખરડો બનાવી, તેની નકલો તે તે સાધુઓને મોકલી આપતા. તેમાં સામાન્ય રીતે આદેશક ગચ્છપતિના સ્વર્ગસ્થ ગુરુને નમસ્કાર લખાતો અને તે પછી આદેશક અમુક સૂરિએ અમુક સાલની જ્યેષ્ઠસ્થિતિ-ચાતુર્માસનો આદેશપટ્ટક લખ્યો છે, અમુક દેશે, એ પ્રમાણે મથાળું કરાતું. તે પછી તે તે ઉપાધ્યાય, પંચાસ કે પંડિત અને ઋષિ પદવીધારી સાધુઓનાં નામો અને તેની સામે ગામોનાં નામો લખાતાં, જેમાં ૧-૨-૩-૪ ગામો પોતાના શિષ્યાદિ વર્ગથી સંભાળી લેવાની નોંધ હોય છે. આજા બહાર થયેલા સાધુઓ માટે ગણાદ્ બહિઃ લખાતું, જેથી પ્રતિષ્ઠિત ગામ-નગરના સંઘે તેમને સન્માનતા નહિ, અંતમાં સાધુઓને કૌટુંક ઉપદેશ લખાતો.

આવા પટ્ટકો જોતાં લાગે છે કે ક્ષેત્રાદેશપટ્ટકો તે જ સાધુઓ માટે હશે, જેઓ જુદે જુદે સ્થળે શેષ કાળમાં વિચરતા હોય છે. પોતાની પાસે કે આસપાસ વિચરતા સાધુઓ, જેમને મૌખિક સમાચાર આપી શકાય તેવા હોય તેમનો આવા આદેશપટ્ટકોમાં ઉલ્લેખ કરાતો નહિ હોય. કેમકે શ્રી વિજયપ્રલસૂરિનો આજ્ઞાનુવર્તી સમુદાય તો ખૂબ વિશાળ હતો, જેમાંનાં કેટલાક વિદ્વાન સાધુઓનાં નામો આમાં નથી. અસ્મત્પાર્શ્વ એમ જે લખાય છે તે પણ અન્યત્ર વિચરતા સાધુએ તેમની પાસે આવી જવું એવું સૂચવવા માટે હોય એમ ક્ષાણે છે. વળી આચાર્યોને ચાતુર્માસ કરવાનો આદેશ પણ ક્યાંઈ ક્યાંઈ પટ્ટકમાં ઉલ્લેખાયો નથી તેથી તેમને નિર્ણય કરવાનો સ્વયં અધિકાર હશે. અથવા તેઓ ગુરુને પૂછાવી લેતા હશે; જેમાં આદેશ-હુકમની લાવના હળવી બનેલી હોય, એમ લાગે છે.

[૩૦]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૯]

આવાં ક્ષેત્રપટ્ટકોમાં વિજ્ઞપ્તિપત્રોની માફક ઐતિહાસિક આખતો નોંધાતી નહોતી. છતાં જૈન સંઘની રહેણી-કરણી ઉપરથી આપણને કેટલાંક ઐતિહાસિક સૂચનો અવશ્ય મળી રહે છે, જે જૈનોની તત્કાલીન સામાજિક સ્થિતિ પર પ્રકાશ પાડે.

સામાન્ય રીતે તેવાં જ સ્થળોમાં સાધુઓ આતુર્માંસ માટે જતા જ્યાં શ્રાવકોની બહોળી સંખ્યા હોય, સુખી-સમૃદ્ધ હોય અને ઝોઝામાં ઝોઝું એકાદ દેરાસર અને ઉપાશ્રય હોય. આવા પટ્ટકો તે તે સાધુઓની, આદેશપટ્ટકમાં જણાવેલી સાલની આગળ પાછળ ૫૦-૭૫ વર્ષ ગણીને, વિદ્યમાનતા આંકવામાં સહાયક નિવડે. આવા ક્ષેત્રપટ્ટકો ગૂજરાત અને મેવાડનાં મળી આવે છે. ગૂજરાતના પટ્ટકોમાં કેટલાંક આજે ગૂજરાત બહારનાં ગામો પણ જણાય છે; તેથી તે સમયે ગૂજરાતની સીમા ક્યાં સુધી હતી તેનો પણ ખ્યાલ આવે છે. મારા ધારવા મુજબ ગૂજરાત બહારનાં ગામ-નગરોનો મેવાડમાં સંગ્રહ કરાવો, કેમકે ગૂજરાત સિવાયના પંજબ આદિ દેશોમાં જૈનોની સંખ્યાનું પ્રમાણ તે સમયે પણ ઝોઝું હતું. તેથી તેનો અલગ નિર્દેશ થતો નહિ.

ક્ષેત્રપટ્ટકોમાં નોંધાયેલાં ગામ-નગરોની શોધ કરવામાં આવે તો તેમાંથી કેટલાંયે ભૂશાયી કે ભૂગર્ભમાં ભળી ગયાં હશે, ત્યાં જૈનોની સંખ્યા ઘટવાની કે ગણવાની વાત જ શી ! આજે તો આ ગામડાંઓ પણ વિજ્ઞાનયુગની કારખી કાળમાં સપડાયાં છે. અને તેનું મૌલિક હીર છૂટાતું જાય છે.

આવા ક્ષેત્રપટ્ટકોનો પરિચય પુરાતત્ત્વવિદ્ શ્રીમાન જિનવિજયજીએ, તેમના જૈન સાહિત્ય સંશોધકના ખંડ ૧ ના અંક ૩ માં કરાવ્યો છે. તેમણે સં. ૧૭૭૪ થી ૧૯૦૩ સુધીનાં દશ અને તે પછીના અંકમાં સં. ૧૬૬૭ અને ૧૮૪૫ ના ક્ષેત્રપટ્ટકો આપ્યાં છે.

મારી પાસેનાં એ ક્ષેત્રપટ્ટકો સં. ૧૭૨૩ અને ૧૭૮૬-૮૮ નાં છે. પ્રથમનું તો શ્રી વિજયપ્રભસૂરિ* કે જેમના ગુરુના સમયથી જ ભગવાન મહાવીરની પટ્ટપરંપરા માટે મોટી ઉચ્ચપાયાલ મચી હતી, એટલું જ નહિ, એ પરંપરાનો તેમની પછી લગભગ વિચ્છેદ થયો -તે અંતિમ ગપ્તપતિ આચાર્યનું સં. ૧૭૨૩ નું છે, જે પ્રકાશિત થયેલા પટ્ટકોમાં પ્રાચીનતાની દૃષ્ટિએ ખીજા નંબરનું ગણાય. ખીજું ક્ષેત્રપટ્ટક તૂટક હોવાથી અધૂરું છે. આ ક્ષેત્રપટ્ટક ખીજાંઓથી કંઈક ભિન્ન રીતનું છે. તેમાં ગામોની સામે આપેલ સાધુઓનાં નામો કેટલેક સ્થળે તો ખાલી પડેલાં છે. અને ઉપર આદેશક ગપ્તપતિ કે તેમના ગુરુનું નામ સુધાં નથી. આથી જણાય છે કે આ પટ્ટક વ્યક્તિગત ક્ષેત્રાદેશપટ્ટકની સંગ્રહ-નોંધ હશે. છતાં તે પણ ઉપયોગી થઈ પડે એ હેતુથી આપું છું.

* શ્રી વિજયપ્રભસૂરિનો જન્મ કચ્છના મનોહરપુરમાં સં. ૧૬૭૭ માહ સુદિ ૧૧ ના દિવસે થયો હતો. પિતાનું નામ આસવાલ વંશી શા. શિવગણ અને માતાનું નામ ભાણી હતું. તેમણે સં. ૧૬૮૬ માં એટલે ૯ વર્ષની ઉંમર શ્રી વિજયદેવસૂરિ પાસે દીક્ષા લઈ શ્રી વીરવિજય નામ ધારણ કર્યું હતું. સં. ૧૭૦૧ માં પંચાસપદ, સં. ૧૭૧૩ ના વૈશાખ સુદિ ૧૦ ને દિવસે ગંધારમાં આચાર્યપદ મેળવી શ્રી વિજયપ્રભસૂરિ નામ ધારણ કર્યું હતું. તેમનું સવિસ્તર વિવેચન મારા તક્ષ્થી સંપાદિત શતા દિગ્વિજય મહાકાવ્યમાં આવશે.

श्री पार्श्व

॥ ॐ नत्वा महारक-श्रीविजयदेवसूरीश्वरगुरुभ्यो नमः ॥

संवत् १७२३ वर्षे श्रीविजयप्रभसूरिभिर्ज्येष्ठस्थित्यादेशपट्टको लिख्यते श्रीमेवातदेशे ॥

पं. धर्मविजय ग०	पटण्डो १
पं. दशानसौभाग्य-पं. मानसाभाग्य	सथाण्डो १, वाधण्डो २, शंकराण्डो ३
पं. कनकविमल ग०	पुर १, साहिपुर २
पं. कल्याणसागर	नरायण्डो १, पीपलाण्ड २, जेवनेर ३
पं. तेजसागर	समाण्ड १, लाहोर २
पं. भाग्यसौभाग्य ग०	कृष्णगढ १
पं. लक्ष्मीविमल	मालपुरो १, मनोहरपुर २
पं. विद्याहंस ग०	आगरापार १
पं. गुणविजय	दुंकरवाडि १, रूपाळी २
पं. हर्षविजय-श्रुतविजय	वृद्धमरुदेशे
पं. तेजसुंदर-पं. रत्नसुंदर	याहनावाड १, जूनी दिल्ली २
पं. नरसागर	वण्डोडा १, मांडवि २
पं. मानविजय-डि. लावण्यस.	कंप १
पं. मुनिसोम	बोरुडो १
पं. हर्षविजय ग०	टोडा १
पं. अभूतविजय-लक्ष्मीविजय	मालवदेशे
पं. मुक्तिसुंदर	मुलतान तथा सरसा लटनेर
पं. दीपसौभाग्य	इतेपुर १, लाडण्ड २
पं. मुक्तिचंद्र	मालवदेशे
पं. जसकुशल ग०	नासवलु १
पं. मुनिविजय ग०	दांतडो १
पं. विनयविजय	देवाण्डो १
पं. ह्याविजय	नाडि १, पीसांगिण्ड २, समेल ३
पं. कपूरविजय	थामडो १
पं. त्रेमविजय	रुपनगर १
पं. भीरसागर-हीरसागर.	सरवाडि १, इण्डो २, सावरधटियाली ३
पं. सिंहसौभाग्य	गाविण्डगढ १
पं. विजयसौभाग्य	हरसोर १, जडिलु २
पं. जयचंद्र	इण्डोली १
पं. सदाकुशल	पं. गंगकुशलपार्श्वे
पं. जेमधर्म	भरवुं १, डा. नोगेला २
पं. श्रुतहंस	अलवर १, तण्णरा हंसिहंसार
पं. ह्याण्ड	वृद्धमरुदेशे

[३२] :

श्री जैन सत्य प्रकाश

[वर्ष ९]

पं. क्षीलसागर	गण्डाईयः
पं. प्रतापकुशल	भस्महो १, क्षीहरी २
पं. ऋद्धिहर्ष	भक्षिम १
पं. उदयविजय-श्री अनू. स.	वीकानेर १
पं. ललितसागर	बिण्णाय १
पं. जससागर	सांगानेर १
पं. भावाण्ड	पीडि १
पं. शुभविजय-प्रेमहंस	वृद्धभरुदेशे
पं. प्रभोदसागर	वृद्धभरुदेशे
पं. सुभसागर	याटसू १
ऋ. रत्नसागर	हीरापुर थानवास
ऋ. नयवर्द्धन	सेरपुर
ऋ. जसविभक्ष	भगवंतगढ १, विष्णुधारुं २
ऋ. यतुरसागर	भूवरे १
ऋ. भीमविजय	वृद्धभरुदेशे
ऋ. हस्तिविजय	टुंके १
ऋ. मेरुसौभाग्य	राजगढ १
ऋ. सुभसुंदर	खवाहर १

अत्रोद्धरितक्षेत्रादिचिन्ता पं. हर्षविजय-पं. प्रेमविजयगणभिर्विधेयेति मङ्गम् ।

गौतमस्वामिभ्यो नमः

सं. १७८६-१७८८

श्री श्रीभालनगरे	वा. भीमसागरगण्ड	वा. मेधराज
श्री धाणुसासुस्थाने	वा. ज्ञानकीर्ति	वा. हंसराज
श्री नदीर दुर्गे	वा. न्यानकीर्ति	वा. हंसराज
श्री भोररीमनगरे	वा. लाक्षरत्न	वा. न्यानकीर्ति
श्री सायोरनगरे	वा. हंसराज	पं. लक्ष्मीहंस
श्री रुद्रहानगरे	वा. मेधराज	वा. भीमसागर
श्री गुढानगरे	वा. मेधराज	वा. भीमसागर
श्री पाहडमेरुदुर्गे	वा. हंसराज	वा. ज्ञानकीर्ति
श्री विशालग्रामे		
श्री डोटडा		
श्री उनडी	मु. क्षपमण्ड	
श्री सोजितनगरे	वा. सुभतिराज-वा. धर्मराज-	वा. नरराज
श्री श्रीलाहासुस्थाने	वा. नरराज	क्षपमण्ड
श्री पाटनगरे	वा. ज्ञानराज	मु. माण्डिक्यराज
श्री आठियानगरे	वा. नरराज	वा. सुभतिराज

અંક ૧]

તીર્થમાલા-સ્તવન

[૩૩]

શ્રી ષેખાનગરે	વા. નરરાજ	વા. ધર્મરાજ ૨
શ્રી ગુંદવચનગરે	મુ. માણિક્યરાજ	પં. જ્ઞાનરાજ ૧
શ્રી ખીમાડાગ્રામે	મુ. મુનિરાજ	શ્રી ચંદ
શ્રી ખીમેલગ્રામે	મુ. શ્રીચંદ	મુ. મુનિરાજ
શ્રી જાધોરા		
શ્રી પીલવણી		
શ્રી સાંડેરા	પં. ન્યાયરત્ન	
શ્રી દેવસૂરીનગરે	મુ. ચારિત્રરત્ન	પં. નગરાજ
શ્રી નાડૂલનગરે	પં. લક્ષ્મીહંસ	પં. વા. લાલરત્ન
શ્રી નાડૂલાઇનગરે	પં. ન્યાનરત્ન	મુ. ચારિત્રરત્ન
શ્રી સાદડીનગરે	પં. નગરાજ	પં. ન્યાનરત્ન
શ્રી નાંદસમાનગરે	મુ. ચારિત્રશેખર	પં. નગરાજ
શ્રી દેલવાડાગ્રામે	મુ. અખેરત્ન	મુ. વિનયરાજ
શ્રી ગુદલાગ્રામે	મુ. વિનયરાજ	મુ. અખેરત્ન
શ્રી ઉદ્યપુરે	પં. નગરાજ	મુ. ચારિત્રશેખર
શ્રી ઉંટલા		
શ્રી ઝીલવાડા		
શ્રી દિલ્લી મહાનગરે	મુ. હેમકીર્તિ	લલિતસાગર
શ્રી આગરા દુર્ગે		

ઉપાધ્યાય શ્રી જ્ઞાનસાગરજી ગણિકૃત

તીર્થમાલા-સ્તવન

[વિ. સં ૧૮૨૨ માં રચાયેલી એક મહત્વની કાવ્યકૃતિ]
સંગ્રાહક તથા સંપાદક-પૂજ્ય મુનિમહારાજ શ્રી જયંતવિજયજી મહારાજ.

(ગતાંકથી ચાલુ)

ઢાળ ૯ (દૂહા)

પાટણ નયર તે પરગડો,	કુણુગર ગામે જાય;	
કીચો ઉત્સવ શ્રી સિદ્ધચક્રનો,	દિવસ ત્રિણ્ય તિહાં થાય.	૧
દેહડું તિહાં એક મોટકું,	ખીજે જે છે અન્ય;	
વાંદી પૂજી હરખીયા,	તન્મય કરી તનમન્ન.	૨
ભૂષણુદાસ આગળ ગયા,	રાધનપુર લાણી તાંમ;	
શ્રી ગોડીચારાયની(?),	યાત્રાવવસ્થા કામ.	૩
સંઘ પાછળથી ઉપડ્યો,	વચે તલાવે ઠાય;	
ખીજે દીન સંઘ આવીઓ,	શ્રી સંખેશ્વર સુભ ઠાય.	૪

ઢાળ ૯ દૂહા [૧] પરગડો=પ્રગટ. [૩] યાત્રાવ્યવસ્થા કામ=યાત્રાની વ્યવસ્થા કરવા માટે.

[૩૪]

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ

[વર્ષ ૯]

(ઢાલ-મધુકરની)

શ્રી સંખેશ્વર પ્રભુ દીઠા, ભવ ભવ પાતીક નીઠા;	
અમૃતથી લાગા મીઠા, સુખકર સાહેબને સેવા.	૧
સંખેશ્વર તિરથ જીવું, વાંદતાં ન રહું કાંઈ ઉણું;	
જનમ સફલ તેહથી ઘણું, સુખકર	૨
મૃગમદ કેસર સ્યું ઘોલી, પ્રભુ પૂજે મલી મલી ટોળી;	
ગુણ ગાઈ ભમર ભોલી, સુખકર	૩
ઉછવ મહોછવ બહુ થાવે, નાટિક ગીત ભાવના ભાવે;	
સમકિત નિરમલતા પાવે, સુખકર	૫
રાધનપુરના વ્યવહારી, નામ મસાલીયા સુવિચારી;	
આવે ભૂષણુ સાથે નિરધારી, સુખકર	૫
તેહ કહે રાધનપુર આવ્યે, તુમ્હ સઘલા વાંછિત ફાવે;	
ઉદમ સવી વગમે આવે, સુખકર	૬
વાત તે સંઘવી મન ખેડી, સરવ લોકને મન લાગી મીડી;	
ચિત્ત ચિંતા સવિહું નીડી, સુખકર	૭
પાસ નમી કીધું પ્રયાણું, ગામ સમી પૂજ્યા બાણું;	
તિહાં મહાવીર દેવ વખાણું, સુખકર	૮
જિનવર વાંદી આગળ આવે, ગામ ચંદુર વિચમે આવે;	
ચૈત્ય એક વાંદી સુખ પાવે, સુખકર	૯
રાધનપુર નિકટે આવ્યા, સંઘ સાહમીઉ મોટું લાવ્યા;	
સંઘવીને પધરાવ્યા, સુખકર	૧૦
સેઠ તિહાં હરખચંદ હાથી, મસાલીયા જીવણુ સાથી;	
સેઠ ગોડો ધરમનો હાથી, સુખકર	૧૧
ઈત્યાદિક સંઘ સુવહિતા, સંઘવીના સહુએ પ્રીતા;	
સંઘભક્તિ કરે સુપ્રતિતા, સુખકર	૧૨
તિહાં ઉંચાં જિનમંદિર સોહે, ખાર સંખ્યાઈ મન મોહે;	
જિન પૂજે મૂકી દોહે, સુખકર	૧૩
ધ્વજ દંડ અતિ ઉન્નત લહકે, સોભા અતિશયની ઝબકે;	
મન તિહાંથી આધુ નવિ સલકે, સુખકર	૧૪
સવિ દેહુરેં યાત્રા કીધી, શિવસુખની વધાઈ દીધી;	
મન વંછિતની ભઈ સિદ્ધી. સુખકર	૧૫

ઢાલ ૯ [૨] ઉણું=ખાકી. [૩] મૃગમદ=કસ્તૂરી. [૪] વગ=અનુકૂળ. [૧૪] સલકે=ખસે.

સંવેગી ઉત્તમવિજય કહાવેં, નિજ પરિકર સહુ સાથેં લાવેં;	
તે પશ્ચિ સંઘ સાથેં આવેં,	સુખકર૦ ૧૬
સાહજી ગુણુચંદ સુવિચારી, સોની હીરાચંદ વ્રતધારી;	
શ્રી સંઘને હોઈ વ્રતધારી,	સુખકર૦ ૧૭
અઠમ તપ યક્ષને ધ્યાયે, સુહૃણામાં તતખિણુ આયે;	
દરિસણુ દીઠે મન લાયે,	સુખકર૦ ૧૮
જે સાનો(?) ગઢવી આવેં, કહેં સંઘ જે સોઈ ગામ આવેં;	
તો પ્રભુ દરિસણુ પાવેં,	સુખકર૦ ૧૯
ગઢવીને નાણું દીધું, ગયો ગઢવી પ્રયાણું કીધું;	
લીલોટે પ્રયાણું કીધું,	સુખકર૦ ૨૦
ગયા કોરડે જિનપતિ દીઠા, પૂજી જજામેં જઈ બેઠા;	
જિન નમતે પાતીક નીઠા,	સુખકર૦ ૨૧
રાજખાઈનું વેલાવું સાથ, ગજસિંહ વલીયતનો નાથ;	
તે લાભરીઓ સવિ સાથ,	સુખકર૦ ૨૨
અનુકમે સોઈ ગાંમે આવ્યા, આદિલ જિન દરિસન પાવ્યા;	
સંઘ ડેરા સુપરિ ઠાવ્યા,	સુખકર૦ ૨૩
ખેણુપમાં શ્રી શાંતિનાથ, સંઘે ભેટયા બેડી હાથ;	
જે મેલે મુગતિનો સાથ,	સુખકર૦ ૨૪
ઉચોસણુમાં જિન ભેટયા, ભવ ભવનાં હુકૃત મેટયા;	
મન માન્યા લાલ સમેટયા,	સુખકર૦ ૨૫
ઠાકુર જેસોજી આવેં, માંન સંઘવીનું બહુ પાવેં;	
તે તો અભિનવી વાતો બનાવેં,	સુખકર૦ ૨૬
માંહિ ઘાલ્યા રૂઠા માઝી, તિણેં ઉક્તીયુક્તિ કીધી ઝાઝી;	
પિણુ વાત ન આવી ઝાઝી,	સુખકર૦ ૨૭
વૃષડીઈં થાપના કીધી, તેહ વંદીને વળતી કીધી;	
વાટ રાધનપુરની લીધી;	સુખકર૦ ૨૮
પાછળ જેસોજી આવેં, વાત વિગતિ કરી મનાવેં;	
ગાઓ વ્યારથી પાછા લ્યાવેં,	સુખકર૦ ૨૯
સા નાહલચંદ સુગુણુ સાજી, મસાલીઈં થઈ નઈ માઝી;	
તેડવા મોકલ્યા થઈ રાજી,	સુખકર૦ ૩૦
તે પોહતા થલપતિ દીઠા; ફલી મનવંછીત ઇઠા;	
પિણુ જેસોજી ફિરિ બેઠા,	સુખકર૦ ૩૧

(ચાલુ)

[૧૮] સુહૃણામાં=સોણુલામાં=સ્વપ્નામાં. તતખિણુ=તતક્ષણુ. [૨૨] વલીયત=વેળાવિયા.

[૨૩] આદિલ=આદીશ્વરપ્રભુ. સુપરિ=સારી રીતે. [૨૫] સમેટયાં=બેગા કર્યાં.

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ નો ચોથો વિશેષાંક.

૧૦૦ શ્રી ક્રમાંક વિક્રમ-વિશેષાંક તરીકે

પ્રગટ કરવાની યોજના

આવતા વર્ષે સમ્રાટ વિક્રમના સંવત્સરને બે હજાર વર્ષ થશે. આથી બુદ્ધે બુદ્ધે સ્થળે અને ખાસ કરીને આલિયર રાજ્યમાં ઉજ્જયિની નગરીમાં આ પ્રસંગ ઉત્સવરૂપે ઉજવવામાં આવનાર છે.

જૈનેશનો સમ્રાટ વિક્રમ અને ઉજ્જયિની સાથે ધનિષ્ઠ સંબંધ હોવા છતાં તે સંબંધીનો જૈન ઇતિહાસ સાબ અંધારામાં જ છે. આ અવસરે પણ જો સમ્રાટ વિક્રમ-સંબંધી જૈન ઇતિહાસ પ્રગટ કરવામાં ન આવે તો એ અંધકાર અણુ જ રહેશે. આથી અમારી સમિતિએ 'શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ નો સવમા વર્ષનો ચોથો અંક, જે ક્રમાંક ક્રમાંકે ૧૫૦ શ્રી અંક થાય છે તે, વિક્રમ-વિશેષાંક તરીકે પ્રગટ કરવાનો નિર્ણય કર્યો છે. અને તેમાં જૈન ઇતિહાસની દૃષ્ટિએ નીચેના કે ચોતા જેવા ઉપયોગી વિષયોના લેખો આપવામાં આવશે.

વિક્રમનો સમય
વિક્રમનું અસ્તિત્વ
વિક્રમનું મૂલ નામ
વિક્રમ સંવત્
વિક્રમનો વંશ
વિક્રમનો રાજ્યવિસ્તાર
વિક્રમ પહેલાંના ઉજ્જયિનીના શાસકો
અને રાજવંશ
વિક્રમ અને જૈનો
ઉજ્જયિની સાથેનો જૈનોનો સંબંધ

વિક્રમના સમયની મહત્વની જૈન ઘટનાઓ
વિક્રમના ગુરુ
વિક્રમનાં ધર્મકાર્યો
વિક્રમની રાજસભાના પંડિતો
વિક્રમના સમકાલીન મહાપુરુષો
ત્રીકાલકાચાર્ય અને વિક્રમ
વિક્રમ સંબંધી દંતકથાઓ અને તેનું
રહસ્ય
વિક્રમના સમયમાં રચાયેલ જૈન સાહિત્ય
વિક્રમચરિત્રનાં અપલબ્ધ સાધનો

આથી અમે સર્વ પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ આદિ મુનિરાજો તેમજ જૈન અને જોરેતર વિક્રમને આ વિશેષાંકમાં આપી શકાય તેવા ઐતિહાસિક દૃષ્ટિવશી મુદ્રાસરના લેખો, મુદ્રાશી, હિન્દી કે અંગ્રેજી ભાષામાં લખી મોકલીને અમને સહકાર આપવાની આગ્રહ કરીને વિનંતી કરીએ છીએ.

વ્યવસ્થાપક

શ્રી જૈનધર્મ સત્યપ્રકાશક સમિતિ
જેશિ મનાઇની વાડી, ધોઠાંટા, અમદાવાદ.

નવી મહદ્

- ૫૦) પ. પૂ. આ. મ. શ્રીવિજયલલિતસૂરીશ્વરજી મ. ના સદુપદેશથી શેઠશ્રી દોસી મણિલાલ માધવજી રેવાજી. વડાલી
- ૩૦૧) પ. પૂ. મુ. મ. શ્રીચંપકસાગરજી મ. ના સદુપદેશથી જ્ઞેન પંચમહાજન સમસ્ત, પોમાવા.
- ૨૫) પ. પૂ. આ. મ. શ્રીવિજયમોહનસૂરીશ્વરજી મ. ના સદુપદેશથી શ્રીજ્ઞેન સાહિત્ય મંદિર, પાલીતાણા.
- ૨૫) પ. પૂ. ઉ. મ. શ્રીભુવનવિજયજી મ. ના સદુપદેશથી જ્ઞેન શ્રવે. સંઘ, પિંડવાડા.
- ૨૫) પ. પૂ. આ. મ. શ્રીવિજયઅમૃતસૂરિજી મ. ના સદુપદેશથી શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેઠી, વઢવાણ કેમ્પ.
- ૨૨) પ. પૂ. મુ. મ. શ્રીકનકવિજયજી મ. ના સદુપદેશથી જ્ઞેન સંઘ, મહેસાણા.
- ૧૫) પ. પૂ. મુ. મ. શ્રીહેમન્દ્રસાગરજી મ. ના સદુપદેશથી જ્ઞેન સંઘ, પ્રાંતીજી.
- ૧૧) પ. પૂ. પ્ર. શ્રીચંદ્રવિજયજી મ. ના સદુપદેશથી પંચ મહાજન, વાંકડીયા વડગામ.
- ૧૦) પ. પૂ. પં. શ્રીપ્રતીભુવિજયજી મ. ના સદુપદેશથી જ્ઞેન શ્રવે. સંઘ, ધડર.
- ૫) પ. પૂ. પં. શ્રીસુમતિવિજયજી મ. ના સદુપદેશથી જ્ઞેન સંઘ, ગારિયાધાર.
- ૫) પ. પૂ. મુ. મ. શ્રીચતુરવિજયજી મ. ના સદુપદેશથી જ્ઞેન સંઘ, જંઞુસર.
- આ મહદ્ માટે અમે સર્વ પૂજ્યોતો તેમજ શ્રીસંઘો અને સદ્ગૃહસ્થોતો આભાર માનીએ છીએ.

૯૫૦

આભાર

‘શ્રી જ્ઞેન સત્ય પ્રકાશ’ ના વિક્રમ-વિશેષાંકમાં અર્ચ કરવા માટે અમદાવાદની શેઠશ્રી આણંદજી કલ્યાણજીની પેઠી તરફથી સમિતિને રૂ. ૫૦૦) ની મહદ્ મળી છે. આ માટે અમે તેમનો આભાર માનીએ છીએ

૯૫૦

સમાચાર

[હેતુ કેરવાક અંકોથી સમ ચાર નથી આપી શકાયા તે હવેથી દર અ કે આપવામાં આવશે. તેથી પ્રતિષ્ઠા, દીક્ષા, પદવી, કાળધર્મ અદિના સમાચાર લખી મોકલવા વિનતી કરીએ છીએ] ૯૫૦

કાળધર્મ—અચલગઢમાં ભાદરવા વહી ૧૦ ને ગુરુવારના પાંજલી રાતે ૩-૩૦ વાગે પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયશાંતિસૂરિજી મહારાજ કાળધર્મ પામ્યા.

અમદાવાદમાં અ.સો. સુદી ૧ ને ગુરુવારના બપોરના ૨-૫૫ વાગે પરમપૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયમેધસૂરિજી મહારાજ કાળધર્મ પામ્યા.

સુધારો

ગયા અંકમાં છપાયેલ ‘જ્ઞેન દર્શકની લોકોત્તર આસ્તિકતા’ લેખમાં તેના લેખક પૂ. મુ. મ. શ્રીભદ્રંકરવિજયજી મહારાજને નીચે મુજબ સુધારો લખી મોકલ્યો છે:

(૧) પૃષ્ઠ ૩૭૪, ચોથા પેરેગ્રાફમાં—“ આહારાદિ ૭ પર્યામિત્યોમાં ક્રાઈપિણુ પર્યામિતિ શક્તિરૂપે કે પ્રવૃત્તિરૂપે હોતી નથી. ” એમ છપાયું છે તેના અદલે “ આહારાદિ ૭ પર્યામિત્યોમાં ક્રાઈપિણુ પર્યામિતિ પ્રવૃત્તિરૂપે હોતી નથી. ” એમ વાંચવું.

(૨) એ જ પેરેગ્રાફમાં—“ કર્મબંધ રહિત અવસ્થા માત્ર સાહોતે અથવા અયોગીને અથવા કેવલીસમુદ્ધાત સમયે યોગવ્યાપાર નહીં હોવાના કારણે કેવલીને અમુક સમય સુધી હોય છે. ” એમ છપાયું છે તેના અદલે “ કર્મબંધ રહિત અવસ્થા સાહોતે અથવા અયોગીને હોય છે. ” એમ વાંચવું

Shri Jaina Satya Prakasha

Regd. No. B3801.

દરેકે વસાવવા મેળુ

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશના ત્રણ વિશેષાંકો

(૧) શ્રી મહાવીર નિર્વાણ વિશેષાંક

ભગવાન મહાવીરસ્વામીના જીવન સંબંધી અનેક લેખોથી સમૃદ્ધ અંક : મૂલ્ય છ આના (ટપાલખર્ચાનો એક આનો વધુ).

(૨) શ્રી પર્યુષણ પર્વ વિશેષાંક

ભગવાન મહાવીરસ્વામી પછીનાં ૧૦૦૦ વર્ષના જૈન ઇતિહાસને લગતા લેખોથી સમૃદ્ધ અંક : મૂલ્ય એક રૂપિયા.

(૩) દીપોત્સવી અંક

ભગવાન મહાવીરસ્વામી પછીનાં ૧૦૦૦ વર્ષ પછીનાં સાતસો વર્ષના જૈન ઇતિહાસને લગતા લેખોથી સમૃદ્ધ સચિત્ર અંક : મૂલ્ય સવા રૂપિયા.

શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશના બે વિશિષ્ટ અંકો

[૧] ક્રમાંક ૪૩-જૈનદર્શનમાં માંસાહાર હોવાના આશ્લેષોના

જવાબરૂપ લેખોથી સમૃદ્ધ અંક : મૂલ્ય ચાર આના.

[૨] ક્રમાંક ૪૫-ક. સ. શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યના જીવન સંબંધી

અનેક લેખોથી સમૃદ્ધ અંક : મૂલ્ય ત્રણ આના.

કાચી તથા પાકી ફાઇલો

‘શ્રી જૈન સત્ય પ્રકાશ’ની ત્રીજી, ચોથા, પાંચમા, છઠ્ઠા, સાતમા, આઠમા વર્ષની કાચી તથા પાકી ફાઇલો તૈયાર છે. મૂલ્ય દરેકનું કાચીના બે રૂપિયા, પાકીના અઠી રૂપિયા.

—જાબો—

શ્રી જૈનધર્મ સત્યપ્રકાશક સમિતિ
જેશિંગમાઈની વાડી, ધીકાંટા, અમદાવાદ.